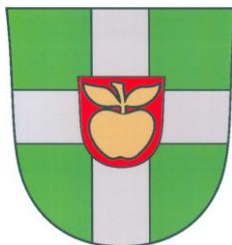

Türi Vallavolikogu 13.10.2022 määruse nr 10
“Türi valla arengukava ja eelarvestrateegia
aastateks 2023 - 2027 kinnitamine” lisa 1

TÜRI VALLA ARENGUKAVA 2023 - 2027

Sisukord

1. VISIOON, PÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED	3
1.1 VISIOON, PÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED 2035	3
2. ASUKOHT, ASUSTUS JA RAHVASTIK	4
3. VALDKONDADE HETKEOLUKORD JA ARENGUEESMÄRGID	6
3.1 ELUKESKKOND	6
3.1.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	6
3.1.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	10
3.1.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	10
3.1.4 <i>Tegevuskava</i>	11
3.2 ETTEVÕTLUSKESKKOND	11
3.2.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	11
3.2.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	13
3.2.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	14
3.2.4 <i>Tegevuskava</i>	14
3.3 HARIDUS	14
3.3.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	14
3.3.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	18
3.3.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	18
3.3.4 <i>Tegevuskava</i>	19
3.4 NOORSOOTÕO	19
3.4.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	19
3.4.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	20
3.4.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	20
3.4.4 <i>Tegevuskava</i>	21
3.5 KULTUUR	21
3.5.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	21
3.5.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	22
3.5.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	23
3.5.4 <i>Tegevuskava</i>	23
3.6 SPORT	23
3.6.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	23
3.6.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	24
3.6.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	24
3.6.4 <i>Tegevuskava</i>	25
3.7 SELTSITEGEVUS	25
3.7.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	25
3.7.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	25
3.7.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	26
3.7.4 <i>Tegevuskava</i>	26
3.8 SOTSIAALHOOLEKANNE	26
3.8.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	26
3.8.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	28
3.8.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	28
3.8.4 <i>Tegevuskava</i>	28
3.9 TERVISHOID	28
3.9.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	28
3.9.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	30
3.9.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	30
3.9.4 <i>Tegevuskava</i>	30
3.10 TURVALISUS	30
3.10.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	30
3.10.2 <i>Strateegilised eesmärgid 2035</i>	31
3.10.3 <i>Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027</i>	31
3.10.4 <i>Tegevuskava</i>	32
3.11 JUHTIMINE	32
3.11.1 <i>Hetkeolukord ja arengu takistused</i>	32

<i>Osalus ettevõtetes ja asutustes</i>	32
<i>Koostöö ja osalemine organisatsioonides</i>	33
<i>Rahvusvaheline koostöö</i>	33
<i>3.11.2 Strateegilised eesmärgid 2035</i>	34
<i>3.11.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023 – 2027</i>	34
<i>3.11.4 Tegevuskava</i>	34
<i>Arengukava tegevuskava valdkondade koondtabel</i>	35

SISSEJUHATUS

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse alusel peab omavalitsusel olema arengukava vähemalt neljaks eelseisvaks aastaks. Lähtudes hetkeolukorra analüüsist, on käesoleva arengukava koostamisel lähtutud statistilistest andmetest ja püstitatud Türi valla arengueesmärgid aastateks 2023 - 2027 ning tegevuskava nende täitmiseks. Tegevuskavasse on kavandatud investeeringud valla eelarvest eeldatava maksumusega alates 20 000 eurost ja märkuste lahtris on orienteeruvad projektide kogumaksumused. Tähis X lahtris näitab sisutegevuse või investeeringu teostamise aastat, XX tähendab, et ei ole teada omaosaluse suurus.

Statistilised andmed ja detailsem hetkeolukorra kirjeldus on nähtav Türi valla veebilehel www.tyri.ee. Arengukava on koostanud Türi Vallavalitsuse arendusjuht Üllar Vahtramäe ja eelarvestrateegia finantsjuht Tiina-Mae Kuusik. Igaaastane arengukava täitmise aruanne kajastatakse majandusaasta aruannetes Türi valla veebilehel. 2021 majandusaasta aruanne Arengukava on aluseks Türi valla eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel ja investeeringuprojektide kavandamisel. Arengukava osaks on eelarvestrateegia ehk selgitustega finantsplaan, millega kavandatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevuste rahastamine. Valla arengukava peab olema kooskõlas Türi valla üldplaneeringuga ning kõik valdkondlikud arengukavad peavad olema kooskõlas valla arengukavaga.

Vallavalitsus korraldab avalike arutelude kaudu kõigi huvitatud isikute kaasamise arengukava koostamisse. Teade arengukava eelnõu avalikustamise kohta avaldatakse Türi valla veebilehel ja ajalehes Türi Rahvaleht. Arengukava peab vähemalt kaks nädalat enne kinnitamist olema avalikustatud. Vallavolikogu kinnitab arengukava või selle muudatuste vastuvõtmise määrusega hiljemalt eelarveaastale eelneva aasta 15. oktoobriks. Arengukava ning volikogu ja volikogu alaliste komisjonide istungite protokollid arengukava menetlemise kohta avaldatakse Türi valla veebilehel. Arengukava täitmise eest vastutab Türi valla täitevorgan, Türi Vallavalitsus.

Kehtivad valdkondlikud arengukavad

Türi valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2014-2026;
 Käru valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2014-2026;
 Väätša valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2014-2030;
 Väätša valla soojusmajanduse arengukava 2017-2030;
 Türi valla Türi linna soojusmajanduse arengukava aastateks 2015-2025;
 Türi Tervisekeskuse arengukava 2016-2030;
 Järva maakonna terviseprofiil 2018 ja tegevuskava 2019-2022 (uuendamisel).

1. VISIOON, PÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED

1.1 Visioon, põhimõtted ja väärtused 2035

Visioon: Türi vald on turvaline, inimese arengut toetav ja kogukondi võimestav, nüüdisaegse elukeskkonnaga, looduskeskkonda väärtustav ning kõrge avalike teenuste tasemega omavalitsus.

Põhimõtted ja väärtused:

- väärtustatud elukeskkond kogu vallas;
- kogukondade, traditsioonide, organisatsioonide ja asutuste lõimimine üheks tervikuks;
- partnerlus, koostöö ja avalikkuse kaasamine;
- omaalgatuse ja arengule kaasaaitavate projektide käivitamise ja teostamise toetamine;
- valla areng ja eelarve tuginevad ühiskondliku kokkuleppe alusel koostatud arengukavale ja eelarvestrateegiale;
- valla elanike vajaduste väärtustamine.

2. ASUKOHT, ASUSTUS JA RAHVASTIK**Asukoht**

Türi vald asub Järva maakonna edelaosas. Vald on moodustunud 2005. aastal nelja omavalitsuse (Türi linn, Oisu vald, Kabala vald ja Türi vald) ning 2017. aastal kolme omavalitsuse (Türi vald, Kärü vald ja Väätsa vald) ühinemisel. Türi valda ümbritsevad Kehtna vald ja Rapla vald (Rapla maakond), Põhja - Pärnumaa vald (Pärnu maakond), Põhja - Sakala vald, (Viljandi maakond), Kose vald (Harju maakond), Järva vald ja Paide linn (Järva maakond).

Valda läbivad mitu suurt riigimaanteed (Pärnu-Rakvere-Sõmeru, Tallinn-Rapla-Türi, Tallinn-Imavere-Viljandi jt) ja Tallinn-Lelle-Viljandi raudtee. Vallas on viis raudteejaama – Türil, Taikeses, Käreveres, Ollepal ja Kärus. Ühinenud omavalitsusüksuste pindala on 1009 ruutkilomeetrit.

Asustus, rahvastik ja sooline struktuur

1. jaanuari 2022 seisuga oli Türi vallas 1 linn, 4 alevikku ja 53 küla, kus elas Eesti rahvastikuregistri andmetel kokku 10 674 elanikku, nendest 5 465 naisi ja 5 209 mehi. Türi linnas elas 5 025 elanikku. 2021. aastal sündis vallas 104 last. Rohkem informatsiooni rahvastikust ja peresündmustest Türi valla kodulehel.

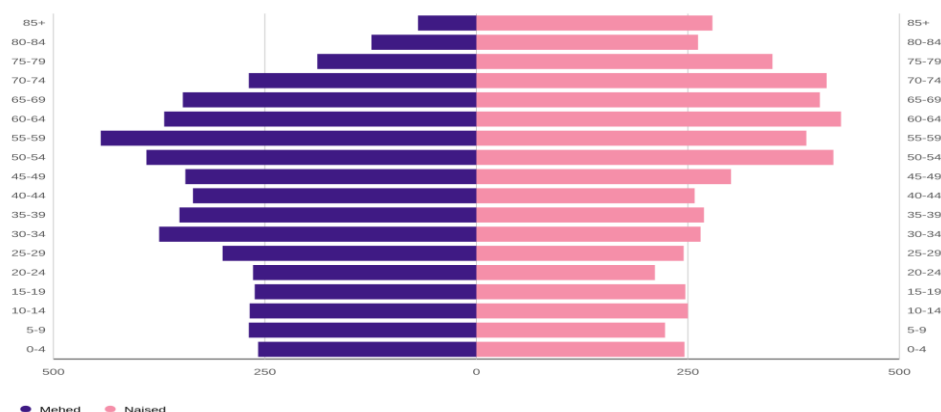
Türi valla elanike arv vanusegruppide lõikes 01.01. seisuga

Aasta/grupp	2018	2019	2020	2021	2022
65 aastaseid ja vanemaid elanikke	2 610	2 614	2 628	2 685	2 741
tööealisi elanikke (19-64 aastat)	6 515	6 384	6 198	6 092	6 009
18 aastaseid ja nooremaid elanikke	1 936	1 927	1 943	1 933	1 924
KOKKU elanikke	11 061	10 925	10 769	10 710	10674

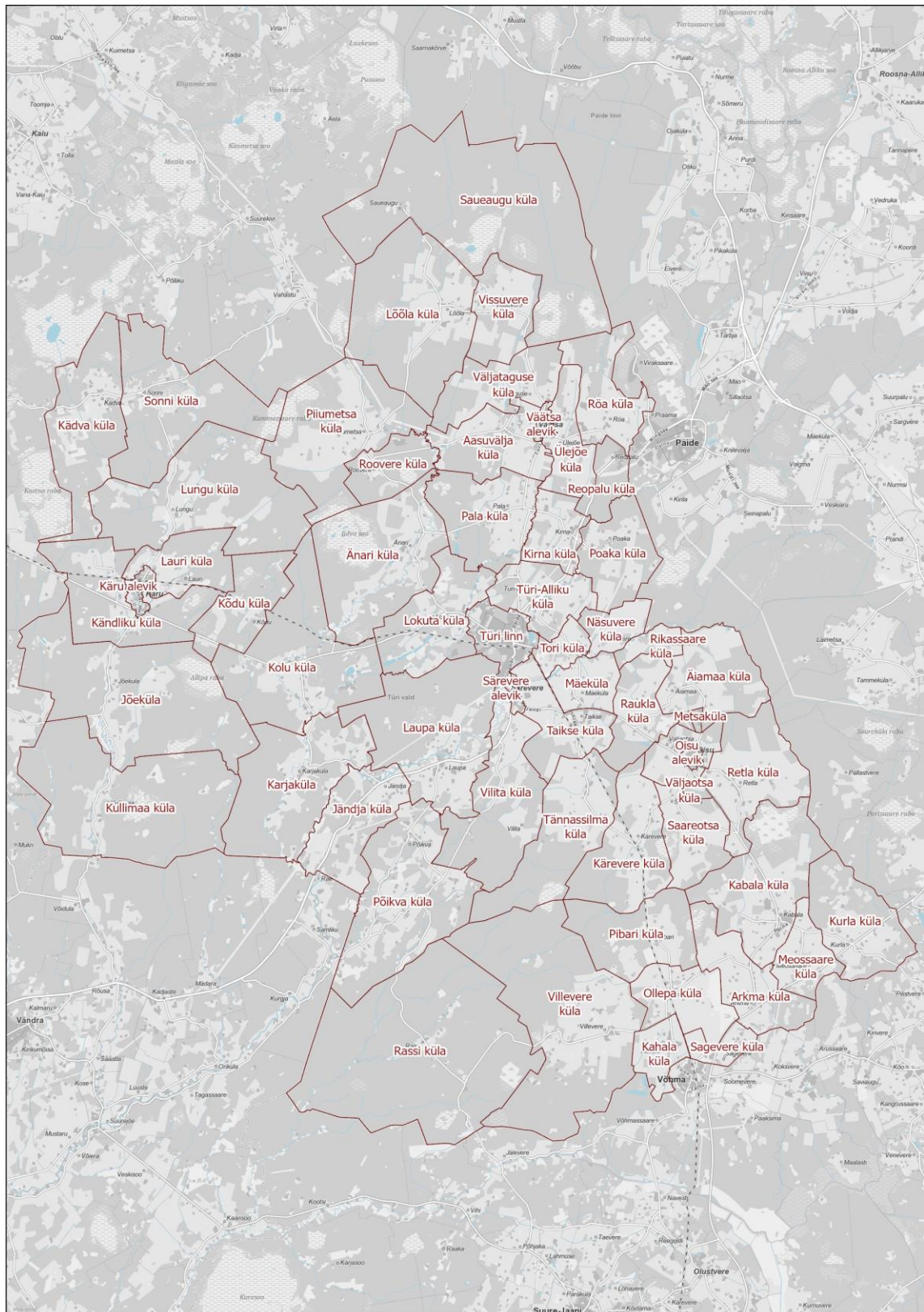
Allikas: Rahvastikuregister

Rahvastiku soovanuskoosseis | Türi vald, 2021

Allikas: statistikaamet

Türi valla asustusüksused

3. VALDKONDADE HETKEOLUKORD JA ARENGUEESMÄRGID

3.1 ELUKESKKOND

3.1.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Maakasutus

Türi vallas on parkide ja puhkealade, sotsiaalobjektide, tänavate ja hoonete ning rajatiste alla jäävate maade munitsipaliseerimisega jõutud lõpukorrale. Türi valla haldusterritooriumist on katastrisse kantud 100%, mis ei tähenda, et maareform oleks lõpetatud. Seni reformimata maa on valdavalt selline maa, mille kohta ei ole esitatud avaldusi ning mida ei ole seni enda ülesannete täitmiseks vajalikuks pidanud riik ega omavalitsusüksus. Samuti on reformimata maaüksused, millel asuvate ehitise omandi tõendamiseks puuduvad dokumendid või mille pärimismenetlusega on probleeme ning mõnede kortermajade teenindamiseks vajalik maa, mille puhul on vajalik eluruumide erastamise kohustatud subjekti või korterite omanike initsiatiiv ja valmisolek tasuda korteriomandite moodustamise kulud.

Planeeringud

Türi vallas kehtivad liitunud omavalitsuste üldplaneeringud:

- 1) Türi Vallavolikogu 25. juuni 2009 otsusega nr 55 „Türi valla üldplaneeringu kehtestamine“;
- 2) Käru Vallavolikogu 27. novembri 2008 määrusega nr 8 „Käru valla üldplaneeringu kehtestamine“.

22. oktoobril 2017 haldusterritoriaalse korralduse muutmise tulemusena Käru valla, Türi valla ja Väätsa valla ühinemisel moodustunud uue kohaliku omavalitsuse üksuse Türi valla Vallavolikogu 27. septembri 2018 otsusega nr 56 algatati Türi valla üldplaneeringu koostamine.

25.03.2019 sõlmitud lepingu alusel toimub uue üldplaneeringu koostamine koostöös AS-ga Kobras. 28.04.2022 Türi Vallavolikogu otsusega võeti vastu valla üldplaneering ja suunati avalikule väljapanekule. 2022. aastal viidi läbi programmi «Hea avalik ruum» raamides arhitektuurikonkurss Türi kesklinna kujundamiseks.

Elamumajandus

Üldeesmärgiks on erinevate võimaluste olemasolu oma kodu loomiseks noortele peredele ja sotsiaalelamufond peaks olema kaasaegne ning piisav sotsiaalelamispinda vajavate inimeste majutamiseks.

Vald toetab korteriühistute moodustamist ning ühistutele teabepäevade korraldamist. Türi vald on igal aastal korrastanud temale kuuluvat sotsiaalelamufondi. Osa sotsiaalelamufondist on väga halvas seisukorras ning vastavalt võimalustele tegeleb korrastamistöödega hallatav asutus Türi Haldus. Türi Vallavolikogu 25. oktoobri 2018 määrusega nr 45 „Kodu soetamise toetus“ kehtestati Türi valda elamise soetamisel valla toetus kuni 20% soetatava kinnisvara või elementmaja maksumusest, kuid mitte enam kui 8000 eurot. Seoses finantsvahendite puudumisega on toetuse andmine 2022. aastal peatatud.

Jäätmekäitlus

Alates 1. märtsist 2020 on perioodiga 36 kuud Türi valla olmejäätmeveo teenuse osutajaks AS Eesti Keskkonnateenused. Pakendi- paberi- ja teiste spetsiifiliste jäätmetega tegelevad tootjavastutusorganisatsioonid ja vastavat spetsiifilist jäätmeluba omavad ettevõtted. Türi linnas

tegutseb jäätmejaam ning ohtlike ja taaskasutatavate jäätmete kogumispunktid Oisus, Kabalas ja Kärus.

Haljastus ja heakord

Türi vald on roheline vald, mille keskuseks on kaunis aedlinn. Linna ja valla rohealade peamine eesmärk on võimaldada elanikel olla kontaktis loodusega nii lähi- kui kaugemate rekreatsioonialade kaudu. Rohealad mõjutavad ka õhukvaliteeti, kohalikku kliimat ja inimeste ning muu eluslooduse igapäevast elukeskkonda.

Valla üldkasutatavad haljasalad on hoolduse intensiivsuse, iseärasuse ning paiknemise järgi jaotatud seitsmesse hooldusklassi. Riigihankel esitatud haljasaladest väljapoole jäävatel piirkondadel on haljasalade hooldajaks Türi Haldus. Haljasalade I, II ja III hooldusklassi hooldajaks on hankega leitud hooldaja.

Türi linnas jätkub linnasüdame atraktiivsuse tõstmine – koostöös Eesti Arhitektide Liiduga korraldatakse 2022. aastal hea avaliku ruumi konkurss kesklinna atraktiivseks kujundamisel, mis kannab sõnumit sõita rohkem rattaga ja hoolib säästlikest liiklejatest ning toetab ka roheline valla kuvandit.

Välisvalgustus

Türi valla piirkondade välisvalgustuse käidukorralduse pakkujaks on alates oktoobrist 2020. a ProSystem OÜ.

Oluline on tänavavalgustuse rekonstrueerimine energiasäästu eesmärgil. Uued ja rekonstrueeritud tänavavalgustusüsteemid (eelkõige Türi linnas Viljandi ja Paide tänaval) on rajatud iseseisvatena, saades toite maa-aluste kaablitega. Tänavavalgustuse arendamisel ja rekonstrueerimisel on oluline ehitada uued tiheasustusega alade tänavavalgustuse süsteemid iseseisvate süsteemidena, mis saavad toite maa-aluste kaablite kaudu. Oluliselt on vaja täiendada valgustust liiklusohtlikes kohtades (ristmikud, ülekäigurajad, suuremad bussipeatused ja külade keskused maapiirkondades).

Veevarustus ja kanalisatsioon

Üldeesmärgiks on välja arendatud kaasaegne ning keskkonnasäästlik ja ettevõtlustegevuseks vajalik tehniline infrastruktuur. Suur osa tiheasustusalade vee- ja kanalisatsioonisüsteemidest on korrastatud ning veevarustuse ja reoveekäitlus toimub vastavalt keskkonnanõuetele.

Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimisel järgitakse vastavust Türi valla ühisveevärgi ja ühiskanalisatsiooni arendamise kavaga 2020-2032. Türi linnas ja teistes valla suuremates keskustes asuvate vee- ja kanalisatsioonitrasside rekonstrueerimise ja laiendamise tulemusel on soovijatel võimalus liituda vee- ja kanalisatsioonisüsteemiga.

Vee- ja kanalisatsiooniteenuseid pakub kogu Türi valla territooriumil avaliku konkursi tulemuste alusel vee-ettevõtjaks määratud OÜ Türi Vesi. Suur osa tiheasustusalade vee- ja kanalisatsioonisüsteemidest on korrastatud ning veevarustuse ja reoveekäitlus toimub vastavalt keskkonnanõuetele.

Tuletõrjvee kättesaadavuse tagamiseks valla erinevates piirkondades jätkatakse uute tuletõrjveevõtukohtade ehitamist ja olemasolevate rekonstrueerimist.

Soojavarustus

Suurim kaugküttepiirkond vallas on Türi linn, kus pakub teenust SW Energia OÜ. Türi linnas asuvates kaugküttekattlamajades kasutatakse põhikütna hakkepuitu ning vedelkütust vastavalt vajadusele tippkoormuse ajal ja eriolukordades. Kaugküttesüsteemid toimivad veel Türi-Allikul (OÜ N. R. Energy – põlevkiviõli), Oisus (OÜ N. R. Energy – põlevkiviõli) ja Säreveres (Järvamaa Kutsehariduskeskuse kattlamajas – Nevel Eesti OÜ – turvas). Türi-Alliku kaugküttepiirkonnas on lähiaastatel OÜ-l N. R. Energy plaanis rekonstrueerida kattlamaja hakkepuidule. Oisu kaugküttepiirkonnas on lisaallikaks OÜ Oisu Biogaas poolt välja ehitatud trassi kaudu biogaasi baasil sooja tootmine.

Teed ja tänavad

Üldeesmärgiks on kaasaegse ja kvaliteetse kogu piirkonna vajadusi arvestava teedevõrgustiku ja ühistranspordikorralduse väljaarendamine.

Teede ja tänavate hooldajad, sh lume- ja libedusetõrje tegijad leitakse riigihankemenetluses. Suuremateks probleemideks on vallateede suur kulumus, suur investeeingu- ja hooldusvajadus (rekonstrueerimine, greiderdamine, tolmutõrje), linnatänavate osas tee nõrk aluspõhi ning katte suur kulumine, samuti tee all olevate tehnovõrkude (torud, kaablid) amortiseerumine. Teede ja tänavate rekonstrueerimine toimub 2021. aasta jaanuaris vastu võetud Türi valla teehoiukava 2021-2024 alusel. Selle järgimiseks on hädavajalik suurendada iga-aastaselt rahastamise mahtu. Vajalik on Türi linna liikluskorralduskava koostamine ja kogu vallas suunaviitade ja tänavasiltide korrastamine ning paigaldamine.

Kärus on vajalik rekonstrueerida raudteejaama juures olev parkla koos Rahvamaja tänavaga, tekitamaks sinna peatumisvõimalus liinibussidele ja rajada alevikusisene jalg- ja rattatee Türi - Rapla maanteest kuni raudteejaamani.

Türi vald teeb koostööd Go Property AS-iga raudtee kasutamise seotud küsimustes ning Türi Reisikeskuse haldamisel.

Telefoniside, internet

Telefoniside teenust pakub Türi vallas peamiselt AS Telia. Võimalik on tarbida kõigi Eesti mobiilsidevõrkude teenuseid. Telefoniside ja interneti püsiühenduse tehniline kättesaadavus on enamuses piirkondades tagatud. Türi linnas ja Säreveres on olemas televisiooni kaabellivevõrk, mida haldab AS Elisa. Väljapool Türi linna on AS-i Telia interneti püsiühendused kõigis alevikes ja enamikes küldes. Probleemne on mobiilside levi Rassi piirkonnas ja Kolu piirkonnas. Avalikud internetipunktid (AIP) on kõigis valla raamatukogudes.

Kalmistud

Türi vallas toimub matmine kahele Türi linnas asuvale kalmistule: Saunametsa ja Kõrgessaare kalmistutele ja Käru alevikus Käru kalmistule. Türi linnas asuvale Kohtu tänava kalmistule matmist ei toimu. Kalmistust on kujunemas park-kalmistu. Säilitatud on hauatähised ning teised mälestusmärgid. Türi linnas asuvale Kesklinna kalmistule üldjuhul matmist ei toimu, kuid erandkorras on lubatud urnimatmine. Kalmistust on kujunemas park-kalmistu või mälestuspark. Vajalik oleks lähiajal Käru alevikus Käru kalmistu andmete digitaliseerimine.

Ühistransport

Asendist tulenevalt on valla keskuse (Türi linn) transpordivõimalused suhteliselt head. Bussi- ja rongiühendus teiste põhiliste keskustega on vajadusi rahuldav. Hea ühendus on maakonnakeskuse Paidega, kust on täiendavad võimalused liinibussidega liikumiseks teistesse keskustesse. Türi linna läbib Tallinn-Lelle-Viljandi raudtee. Türi raudteejaama baasil on kujunenud ühtne reisikeskus, mis teenindab nii rongi- kui ka bussireisijaid.

Koostöös MTÜ-ga Järvamaa Ühistranspordikeskus on töötatud välja toimiv ühistranspordisüsteem, arvestades erinevate sihtgruppide vajadusi. Õpilaste veoks kasutatakse ka valla poolt tellitud eriliine, kui avalikud liinid ei rahulda õpilaste sõiduvajadusi.

Loodusressursside kasutamine

Riikliku tähtsusega maavarade maardlaid Türi valla territooriumil ei ole. Aktiivselt kasutatavaks loodusressursiks on põhjavesi. Põhjavett kasutatakse majandus- ja joogiveena. Viimaste aastate majanduslik lähenemine ning tarbimise optimeerimine on vähendanud põhjavee tarbimist ning mõistliku kasutamise puhul ei ole ette näha selle vähenemist. Põhjavett võetakse individuaaltarbijate puhul 10...20 m sügavustest puurkaevudest. Selle sügavusega kaevude vee omadused on muutlikud ning sõltuvad suuresti kaevu asukohast ja sanitaartsooni olemasolust. Vee kvaliteeti on vähe uuritud, aga reeglina on see tarbijaid rahuldav.

Aktiivselt kasutatavad karjäärid on Liivamäe liivakarjäär, Änari maa-ainese (kruusa) karjäär ja Kihli maa-ainese (kruusa ja liiva) karjäär. Renoveeritud on aktiivses kasutuses olnud Kõltsi maa-ainese (kruusa) karjäär. Türi voorestikus on eeldatavasti kruusavarusid, kuid need on looduskaitse all ja nende kaevandamist ei ole ette näha. Turvast on mitmetes Türi valla rabades. Turba kaevandamine toimub Lokuta, Retla, Kallissaare ja Väljaotsa turbarabas. Täiendavate turbarabade kasutuselevõttu ei ole ette näha.

Valla majandustegevusega seotud asutused ja ettevõtted

Türi Kommunaalasutus

Türi valla hallatava asutuse Türi Kommunaalasutuse põhitegevus on SA Keskkonna-investeeringute Keskuse vahendusel Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi toetuse abil 2009. aastal alustatud Türi valla ühisveevärgisüsteemide rekonstrueerimise korraldamine ning Türi valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) varade haldamine ja rentimine valla vee-ettevõtjale OÜ Türi Vesi. Renditulu akumulieritakse valla eelarvesse ja kasutatakse koos tulevaste rendisummadega SA-le KIK investeerimislaenu tagasimakseteks. Põhimäärus

Türi Haldus

Türi valla hallatava asutuse Türi Halduse põhiülesandeks on vallale kuuluvate hoonete ja elamute haldamine, haljastus- ja heakorratööde korraldamine ning teostamine. Suuremamahulised tööd tellitakse reeglina hangetega erinevatelt töövõtjatelt. Väiksemamahulised tööd teostab asutus ise. Järgnevatel aastatel on kavas laiendada hoonete haldamise ülevõtmist hallatavatelt asutustelt, eesmärgiga parandada hoonete tehnilise hooldamise kvaliteeti ning vabastada asutuste juhid majandusküsimuste lahendamisest asutuse sisulise töö korraldamiseks. Põhimäärus.

Arengu takistused

1. Valla avalike teede suur remondivajadus sh kruusateede suur osakaal.
2. Suur osa vallale kuuluvatest hoonetest on amortiseerunud ja energiakulukad.
3. Tänavavalgustussüsteemid vajavad kaasajastamist.

4. Soojusvõrgud vajavad ajakohastamist.
5. Ebapiisav ühistransport.
6. Valdkonna ebapiisav rahastamine.

3.1.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Järjepidevalt parendatud tehniline infrastruktuur tagab elanikkonnale kvaliteetse elukeskkonna.
2. Avaliku ruumi kujundamine toimub üldplaneeringu alusel ning kogukondi ja eksperte kaasates.
3. Tiheasustusalade teede- ja tänavavalgustus on rekonstrueeritud. Hajaasustuses kasutatakse nüüdisaegse tehnoloogiaga tänavavalgustussüsteeme.
4. Korraldatud ühistransport avalikul liiniveol maapiirkondades on paindlik ning rakendatakse uuenduslikke võimalusi transpordisüsteemi kaasajastamiseks.
5. Tiheasustusaladele on rajatud tuletõrje veevõtusüsteemid.
6. Korraldatud jäätmemajandus ja väljaarendatud jäätmete liigiti kogumise süsteem tagavad keskkonnahoiu.
7. Kaugküttelahendustes ja vallale kuuluvates hoonetes kasutatakse energiat säästvaid tehnoloogiaid ja taastuvaid energiaallikaid.
8. Türi vald on liikumissõbralik, avaliku ruumi kujundamises soodustatakse liikumisharrastusi, sh on loodud väga head võimalused jalgratastega liikumiseks ja ka nende hoiustamiseks ning parkimiseks.
9. Türi vald on „roheline vald“ – kliima- ja energiateadlik, säästvat arengut ja ringmajandust eestvedav omavalitsus. Üksikisikud, kogukonnad, asutused ja ettevõtted on keskkonnateadlikud.

10. 3.1.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Järjepidevalt parendatakse taristut (vesi, kanalisatsioon, teed, tänavad, kergliiklusteed, kõnniteed, parklad, tänavavalgustus, kiire internetiühendus jms).
2. Avaliku ruumi arendamisel võetakse aluseks ruumi kasutamise pidev analüüs.
3. Teede korrastamine toimub teehoiukava alusel.
4. Kaugküttepiirkondades on koostöös soojaettevõtjatega rekonstrueeritud kaugküttetrassid.
5. Koostöös erasektoriga on ehitatud leinamaja.
6. Valla omandis olevad hooned on energiasäästlikud, eelistatakse taastuvaid energiaallikaid.
7. Vallale mittevajalikud hooned on võõrandatud või lammutatud.
8. Türi vallale maa soetamine riigivara seaduse alusel uute kortermajade ehitamiseks.
9. Lairibavõrgu väljaarendamise tulemusena on head interneti kasutusvõimalused kogu vallas.
10. Soodustatakse inimeste Türi valda elama asumist (kodutoetus).
11. Bussipeatused on korrastatud, valgustatud ja paikkondlikult kujundatud.
12. Türi linnasüda on kujundatud ühtses stiilis (istutuskastid, prügikastid, supergraafika jne).
13. Türi vald on liitunud Euroopa Liidu linnapeade paktiga kliima ja energia alal, koostatud on tegevuskava.
14. Loodud on Türi kui „rohelise valla“ visioonidokument, sõnastatud on roheline elukeskkonna tunnused ning neid järgitakse valla elu korraldamisel.
15. Ilmestame elukeskkonda ajaloo ja teabetahvlitega.
16. Selgitatakse välja vallas asuvate avalike parkide ja kalmistute olukord ja uuendamist vajavatele parkidele koostatakse rekonstrueerimisprojektid, sh ka parkide valgustuse vajadus.
17. Türi vallal on nüüdisaegsed ja looduslikku mitmekesisust toetavad haljastus- ja heakorrapähimõtted, mille abil säilitame Türi kui aedlinna iseloomuliku miljöö ning asulakeskuste meeldiva ja hoolitsetud keskkonna. Hooldatakse kõrghaljastust ja istutatakse uusi puid.
18. Koostöös Järvamaa omavalitsustega on koostatud energia- ja kliimakava.

19. Targa tänavavalgustuse juhtimise järk-järguline rakendamine.

3.1.4 Tegevuskava

3.1 ELUKESKKOND							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	2023	2024	2025	2026	2027	Märkused
V3.1 E1,3 T1.	Valla teehoiukava rakendamine.	1 050 000	1 100 000	1 100 000	1 100 000	1 100 000	Investeering
V3.1 E2 T2.	Türi vallateede ja tänavate aluse maa munitsipaliseerimine ning katastriüksuste moodustamine.	X	X	X	X	X	
V3.1 E1,3 T3	Kergliikusteede rajamine hajaasustusaladel Kahala-Võhma (koostöös Põhja-Sakala vallaga), Väljaotsa-Taikse, Kabala-Oisu ning valla teehoiukavas täpsustatud kergliiklusteed.) Käru alevik.	230 000	84 550				Omaosalus, lisarahastuse saamisel
V3.1 E2, T4	Arhitektuurikonkursi tulemuste realiseerimine Türi kesklinna kujundamisel.	XX	XX	XX			Lisarahastuse saamisel
V3.1E6 T5	Administratiiv- ja raamatukoguhuone Hariduse tn 3 välisfassaadi ja hoone ümbruse korrastamine ning suletud vaheseinte ehitamine.	XX	XX				Lisarahastuse saamisel
V3.1 E1,9 T6	Lairiba (valgusoptilise kaabli) võrgu arendamine vallas.	X	X	X	X	X	
V3.1 E1 T7	Hajaasustuse programmi kaasfinantseerimine.	31 000	31 000	31 000	31 000	31 000	Investeeringute valla osalus
V3.1 E2 T8	Türi tehisjärve, Inglise oja ja Väätza paisjärve puhkealade arendamine.	50 000	50 000	X			
V3.1 E7 T9	Vallale mittevajalike hoonete lammutamine.	X	X	X	X	X	
V3.1 E10 T10	Kodu soetamise toetus.	150 000	150 000	150 000	150 000	150 000	Toetus
V3.1 E14 T11	"Rohelise valla" visiooni loomine.	X	X				
V3.1 E2 T12	Korterelamute rekonstrueerimistoetus.	X	X	X	X	X	Toetus
	3.1 KOKKU	1 511 000	1 415 550	1 281 000	1 281 000	1 281 000	

3.2 ETTEVÕTLUSKESKKOND

3.2.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Tööhõive

2017-2022 maksumaksjate arv veebruaris

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Maksumaksjad	4 739	4 938	5 015	4 996	4 930	5 019

Allikas: Rahandusministeerium

2017-2022 töötute arv aprillis

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Töötud	304	356	283	385	395	361

Allikas: Töötukassa

2017-2021 tegutsevaid ettevõtteid

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021
Tegutsevad ettevõtted	815	843	811	800	811

Allikas: Statistikaamet

01.04. 2022 seisuga äriregistris registreeritud ettevõtted

Ühing	AS	OÜ	FIE	Sihtasutus	Tulundusühistu	MTÜ
2019	16	803	378	5	15	243
2020	14	904	361	4	17	179
2021	14	926	358	4	17	182
2022	14	944	356	4	17	191

Allikas: Äriregister

Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu järgi

Aasta	Vähem kui 10	10 --49	50-249	250 ja enam
2017	764	44	7	0
2018	798	39	6	0
2019	766	38	7	0
2020	753	41	6	0
2021	761	43	7	0

Allikas: Statistikaamet

Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu vanuserühma järgi (eurot)

Vanuserühm	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Vanuserühmad kokku	816	870	912	980	1047	1127	1184	1217
Alla 25	641	681	711	798	864	869	924	936
25-49	894	946	996	1071	1144	1235	1297	1339
50-62	803	857	898	950	1012	1093	1158	1193
63 ja vanemad	574	642	666	736	807	885	942	983

Allikas: Statistikaamet

Ettevõtlusalad

Türi linnas Lokuta ettevõtlusalale on kehtestatud detailplaneering, taristu alune maa on munitsipaalomandis ja koostatud on teede ning tehnovõrkude taristute põhiprojektid. Maaametilt taotletakse ala osaliselt munitsipaalomandisse saamist, et kruntide müümine ettevõtjatele oleks võimalikult kiire ja paindlik. 2022. aastal toimus 43. Türi Lillelaat. Laat on üheks Eesti ja Järva maakonna ning Türi tuntuimaks sündmuseks, kuhu külastajaid tuleb igal aastal üha enam ka välisriikidest. Lillelaada korraldajaks on mittetulundusühing Türi Aianduse ja Mesinduse Selts. Türi vald annab tasuta kasutada maa ning abistab korraldamisel.

Türi vallas asub mitmeid müügis olevaid äripindu ja tootmisalasid, mis on eravaldues ning sobivad ümberkohandamiseks tootmis- ja teenindusettevõtetele. Olemasolevad hooned on sageli amortiseerunud ning nõuavad suuri investeeringuid. Võimalik on ettevõtluseks sobiva taristu väljaarendamine senistel tootmisaladel (Türi - Allikul, Kabalas, Kahalas, Oisus, Taikses, Türi linnas Kaare tn, endise EPT ja endise Türi Metsakombinaadi ning Reopalu ettevõtlusalal) kasutusest välja jäänud laudakompleksid jne, mis on varustatud tööstuse jaoks piisava vee ning elektrivõimsusega.

Turism

Türi vallas on 13 majutusasutust ja 11 turismiatraktsiooni. 2021. aastal külastas valla vaatamisväärsusi 68 286 inimest ja majutusasutustes ööbis 24 885 inimest. Koostöös Järvamaa Arenduskeskusega, Türi Muuseumi, Türi turismiteabepunkti ja kohalike ettevõtjatega levitatakse ühtse kujundusega valda tutvustavaid trükiseid. Vaatamisväärsusteks on Laupa, Kabala ja Väätsa mõisahooned, milledes asuvad koolid. Kirna mõis ja Türi elamuspark Kõrgessaares on kujunenud uuteks aktiivseteks külastuskeskusteks. Kirna mõis ja tulbimeri oli 2021. aastal maakonna kõige külastatavam turismiobjekt 33 000 külastajaga. Türi kirik ja Kärü kirik on kaasatud programmi "Teeliste kirikud", mille käigus on huvilistel suvekuudel võimalik kirikuid külastada. Türi kultuurikeskus ja galerii on igapäevaselt atraktiivsed külastuskohad kultuurihuvilistele.

Analoogselt Türi linnaga, kus on 30 infostendi, mis tutvustavad linna vaatamisväärsusi läbi ajalooliste fotode ja kirjelduste, tuleb ka Kärü ja Väätsa piirkond katta samalaadsete infostendidega. Välja on töötatud Türi valla reisipaketid jalgsimatka-, kanuu- ja jalgrattamatka marsruutidele. Vajalik on infrastruktuuri jätkuv kaasajastamine (Pärnu jõe kaldale randumis- ja telkimiskohtade loomine, vaatamisväärsuste ning puhkekohtade viitade paigaldamine).

Toetatakse teema- ja tegevusturismi, Tolli metsa suusaraja korrastamist ja arendamist, Tagametsa skaudilaagri arendustegevust, Kärü ujumiskoha ja Väätsa paisjärve arendusi, Türi kaunimate koduaedade ja parkide kaasamist reisipakettidesse ja aiaomanike tegevust. Türi linna sünnipäeval, 2. juulil korraldatakse linnas kodukohvikute päeva. Suviti toimuvad avatud talude päevad laienesid 2015. aastal üle- eestiliseks ettevõtmiseks.

Türi Raudteemuuseumi väljaehitamine on planeeritud pikemas ajaperspektiivis, tehtud on eeltööd ning koostatud põhiprojekt.. 2017. aastal valmis Kõrgessaares Türi Elamuspark koos rattapargi ja kettagolfirajaga. 2019. aastal avati pargis batuudimaailm.

Väätsa mõisa on planeeritud rajada kogupere turismiatraktsioonina Targa Energia Teaduskeskus. Tegemist on Ahhaa elamuskeskuse põhimõtetel loodava taastuvenergia liike, energiasäästu ja tuleviku energialahendusi tutvustava interaktiivse elamuskeskusega. Väätsa paisjärvele on rajatud wake-park ekstreemspordi harrastajatele, mis koos järve rekreatsioonialaga moodustab tervikliku puhkeala.

Arengu takistused

1. Vähene ettevõtlusaktiivsus.
2. Kohaliku tarbijaskonna vähenemine.
3. Tasuvate töökohtade vähesus.
4. Kvalifitseeritud tööjõu ja noorte väljaränne.
5. Aastaringelt aktiivsete külastusobjektide vähesus.

3.2.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Ettevõtjate tegevust toetab vallaametnike kiire ja asjatundlik tegevus ning nõustamine.
2. Ettevõtlikkuse edendamiseks toimib riigisisene ja rahvusvaheline koostöö.
3. Paikkonna eripära, vaatamisväärsused ja vaba aja veetmise võimalused on tuntud ja hinnatud.
4. Jätkuvad traditsiooniliseks saanud suurüritused, toetatakse uusi algatusi.
5. Türi Ühisgümnaasium teeb koostööd piirkonna ettevõtete, haridusasutuste ja organisatsioonidega, et pakkuda noortele valdkondlikke teadmisi.
6. Soosiv keskkond kaugtöö kui ühe paindliku töökorralduse vormi rakendamiseks toetab valda elama siirdumist.

3.2.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Türi vald on partner ettevõtluse ja turismi arendamise ühisprojektides Eestis ja rahvusvahelisel tasemel.
2. Aktiivne koostöö sihtasutusega Järvamaa Arenduskeskus (SA Järvamaa) kui ettevõtlusalase nõustamise kompetentsikeskusega.
3. Türi vald korraldab regulaarselt ettevõtjatele infopäevi ja tunnustab ettevõtjaid maakondlikus koostöös.
4. Kohalike sündmuste turundamine edendab Türi valla tuntust ja ettevõtlust.
5. Türi ja Väätsa tehisjärvede rannapiirkonnad ning Kärü ujumiskoht on atraktiivsed kohalikele ja külalistele.
6. Ettevõtlusaladele on tagatud ligipääsud, taristu toetab ettevõtluse vajadusi.
7. Käivitame koostöös turismiettevõtjate ja teiste omavalitsustega Järvamaal rattaringluse.

3.2.4 Tegevuskava

3.2 ETEVÕTLUSKESKKOND							
Valdkond(V)	Tegevus/investeering	2023	2024	2025	2026	2027	Märkused
Eesmärk (E)							
Tegevuse (T)nr							
V3.2 E1,5,6	Ettevõtluskeskkonna parandamisele ja ettevõtjate arendamisele suunatud projektid koos partneritega.	X	X	X	X	X	
TI.							
	3.2 KOKKU	0	0	0	0	0	

3.3 HARIDUS

3.3.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Üldinformatsioon

2021/2022. õppeaastal oli Türi vallas 9 haridusasutust - Laupa Põhikool, Retla-Kabala Kool tegevuskohtadega nii Oisus kui ka Kabalas (mõlemas on ka lasteaiad), Türi Põhikool, Türi Kevade Kool, Kärü Põhikool, Väätsa Põhikool, Väätsa Lasteaed Paikäpp, Türi Ühisgümnaasium ning Türi Lasteaed kolme tegevuskohaga (Kesklinna, Türi-Alliku ja Lokuta õppekohad). Kõigile soovijatele on tagatud lasteaiakoht. Alushariduse peamised eesmärgid on kodulähedase alushariduse ning kaasaegse ja turvalise õpikeskkonna tagamine.

Eesmärgiks on kõigi valla haridusasutuste liitumine Tervist Edendavate Lasteaedade ja Koolide võrgustikega, et propageerida ja rakendada tervislikku toitumist ja liikumisharrastustega tegelemist. Türi valla koolid ja lasteaiad püüdlevad liikuma kutsuva kooli ja ettevõtliku kooli kuvandi poole.

Türi vallas elavaid, kuid väljaspool valda haridust omandavaid lapsi on 2022. aasta aprillis kokku 218, sealjuures alusharidust pakkuvates õppeasutustes 24 last, alg- ja põhiharidust pakkuvates asutustes 105 õpilast, gümnaasiumides 98 õppurit. Türi Kevade Kooli üheteistkümnest õpilasest kuus on Türi vallast. Türi Ühisgümnaasiumis õpib 45 õppurit väljastpoolt Türi valda. Kokku õppis Türi valla koolides 11.04.2022 seisuga 1097 õpilast ja lasteaedades 501 last. Valla haridustöötajatele ja Türi Ühisgümnaasiumi õpilastele pakutakse vajadusel üürieluruume.

Türi vallal on kohustusliku üldhariduse andmiseks 6 põhikooli – Türi Põhikool, Laupa Põhikool, Retla-Kabala Kool, Väätsa Põhikool, Kärü Põhikool ja Türi Kevade Kool. Kõikides põhikoolides antakse põhiharidust kolmes kooliastmes, st õppetöö toimub 1.-9. klassis. Retla-Kabala Kooli Kabala õppekohas töötavad I ja II kooliaste. Alates 01.09.2022 antakse põhiharidust Kärü Põhikoolis I ja II kooliastmes. Türi Kevade Kool on kool intellektipuudega lastele.

Aastatel 2019-2020 ehtas Türi vald valla keskuses, s.o Türi linnas asuva kõige suurema õpilaste arvuga koolimaja ning sai selleks toetust vastavalt Haridus- ja teadusministri 26. novembri 2015 määrusele nr 50 „Põhikoolivõrgu korrastamine perioodil 2014-2020“, mis on kehtestatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020” prioriteetse suuna „Ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul” meetme „Koolivõrgu korrastamine” tegevuse „Koolivõrgu korrastamise käigus toimuv jätkusuutlike koolide kaasajastamine” elluviimiseks.

Toetuse saamise üheks tingimuseks oli, et toetuse abil koolihooneid uuendanud kohalikud omavalitsused peavad tegema koolivõrgu ümberkorraldused vastavalt demograafilistele muudatustele ning võttes eesmärgiks haridusteenuse kvaliteedi parandamise. Türi vald on 2019. aastal tellinud OÜ-lt Cumulus Consulting analüüsi. OÜ Cumulus Consulting analüüs „Türi valla haridusvaldkonna analüüs ja pikaajaline teenusvajaduse prognoos“ on koostatud aastateks 2020-2040 ning analüüsi koostamisel arvestati nii Eesti rahvastiku demograafilist dünaamikat kui ka rändekäitumist. Arvestades möödunud ja hetkel päevakorras olevaid kriise, mille tõttu võib olla oluliselt mõjutatud inimeste rändekäitumine, tuleb otsuste langetamisel lähtuvalt eelnimetatud analüüsi tulemustest tõsiselt kaaluda nende paika pidamist tänastes oludes. Samuti tuleb arvestada Venemaa Föderatsiooni Ukraina vastase sõjategevuse tõttu Eesti haridussüsteemi jõudnud Ukraina sõjapõgenikest laste ja noorte jõudmisega meie haridussüsteemi ning sellest tingitud täiendava koormusega meie õppeasutustele.

Türi vallal tuleks kaaluda Retla-Kabala Kooli Oisu koolihoone ja lasteaiahoone ruumikasutuse optimeerimist vastavalt koolipiirkonna vajadustele. Samuti tuleks kaaluda võimalust arendada Türi Kevade Kooli baasil asutus, mis lisaks põhihariduse andmisele koondab kompetentse, mis on vajalikud muude haridusvaldkonda toetavate meetmete ja sotsiaalhoolekandelisest abist tulenevate teenuste pakkumiseks.

Türi Lasteaed

Türi lasteaias oli 2022. aastal kolmes tegutsemiskohas kokku 20 rühma, millest 4 oli Türi-Alliku õppehoones, 4 Lokuta õppehoones ja 12 Keslinna õppehoones. Aprilli 2022 seisuga oli Türi Lasteaias 349 last.

Lasteaia tegevuse olulisemad rõhuasetused on laste arengu hindamisel ja tagasisidestamisel ning kaasava hariduse põhimõtete rakendamisel. Neile lisandub aktiivõpe ja taas kord väärtuskasvatus ning lasteaia väärtuste sidumine igapäevategevustega. Peamine arengusuund, millest ka muud tegevused lähtuvad, on iga lapse arengu toetamine, hindamine ja tagasisidestamine läbi õpetajate professionaalsuse suurendamise ning sisemiste süsteemide loomise. Põhimäärus ja arengukava.

Väätsa Lasteaed Paikäpp

2022. aastal töötas lasteaias 4 rühma. Lapsi oli lasteaias 2022. aasta aprilli seisuga 72. Lastel on lasteaias basseini kasutamise võimalus. Lasteaia arengusuunaks on õuealal olevate õppimis- ja mänguvõimaluste arendamine sh mänguväljaku rekonstrueerimine, kaasaegsete õueatraktsioonide soetamine, õuesõpetegevuse kaasajastamine sh interaktiivse looduse uurimise maja väljaehitamine, kus viiakse läbi õuesõpet ja koolitustegevusi ning sõimerühma väljaehitamine. Põhimäärus ja arengukava.

Retla-Kabala Kool

Retla- Kabala Kool tegutseb 3 õppekohas. 2022. aasta aprilli seisuga oli Retla-Kabala Kooli kahes õppekohas (Retla ja Kabala) kokku 98 õpilast (70+28) ja kahes lasteaias (Oisu ja Kabala) kokku

58 last (30+28). Retla-Kabala Kooli Kabala lasteaias ja Oisu lasteaias „Kelluke“ töötab mõlemas 2 rühma. Lasteaedades jätkub tervise tegevuskava elluviimine ja uue tegevuskava koostamine. 2020. aastal liitus kool Tervist Edendavate Koolide võrgustikuga. Õpilaskodu tegevus Oisu õppekohas on toimiv ja peaks lõppema vaid sellekohase vajaduse äralangemisel. Põhimäärus ja arengukava.

Türi Põhikool

Türi Põhikoolis õppis 2022. aasta aprilli seisuga 511 õpilast. Koolis on mitmekülgsed tugisüsteemid hariduslike erivajadustega õpilastele, töötab õppenõustamiskomisjon. 2020. aastal valmis Türi Põhikooli uus õppehoone 600-le õpilasele. Vana õppehoone lammutati ja asemele ehitati uus õppehoone koos uue spordihoonega. Suurt tähelepanu pööratakse koolis kaasavale juhtimisele. Viimasest õppeaastast on koolis õppetoolide süsteem. Õpetajaskond on jaotatud kolmeks erinevaks suuremaks sektsiooniks. Igal sektsioonil on valitud oma õppetooli juht. Kooli tunnustati tiitliga „Hea kooli edendaja 2019“ ainetevahelise lõimitud õppe arendamise, õppijate koostöö toetamise ning kovisiooni meetodi eduka rakendamise eest. Üheks fookuseks on väärtuskasvatus. Koostatakse väärtuskasvatuse ainekava, mida rakendatakse väärtuskasvatuse tundides ja lõimitakse ainetundidesse. Põhimäärus ja arengukava.

Laupa Põhikool

2022. aasta aprilli seisuga õppis Laupa Põhikoolis 114 õpilast, kellest peaaegu pooled on Türi linna lapsed. Koolis pööratakse suurt tähelepanu hariduslike erivajadustega laste toetamisele, loodusharidusele, kunstile ja spordile.

Koolihoone on restaureeritud EMP-Norra projekti rahastusel.

Koolis rakendatakse muutunud õpikäsitlust, arvestatakse kõigi õpilaste erivajadusi uuenenud õpikeskkonnas: on paranenud HEV (hariduslik erivajadus) õpilaste õpikeskkond; toetatakse andeka lapse arengut; rakendatakse hindamismudelit lähtuvalt õpilase võimetest ja arengust; tegutsevad väikeklassid lihtsustatud õppekavaga lastele; töötavad eripedagoog, psühholoog ja tugisõpsikud. Põhimäärus ja arengukava.

Käru Põhikool

Käru Põhikoolis õppis 2022. aasta aprilli seisuga 44 õpilast ja lasteaias oli 22 last kahes rühmas. Pööratakse tähelepanu lastevanemate nõustamisele, mis aitab kaasa koostöövalmiduse ja ühiste väärtuste alusel tegutsemise lasteaiast põhikooli lõpuni. Õpilaste toetamiseks töötab kompetentne tugimeeskond. Liigutakse üha rohkem õppijakeskse õppekorralduse ning kaasava hariduse suunal. 2018.-2019. aastatel rekonstrueeriti koolihoonet ja hoone kommunikatsioone. Alates septembrist 2022 toimub õpe Käru Põhikoolis I ja II astmes. Põhimäärus ja arengukava.

Väätsa Põhikool

Väätsa Põhikoolis õppis 2022. aasta aprilli seisuga 157 õpilast. Väätsa Põhikooli koolihoone on rekonstrueeritud energiasäästlikuks ja nn „targaks majaks“. Põhikoolis on välja ehitatud võimalused ratastooliga liikumiseks, välja arvatud lift. Kavas on kooli arendada edasi innovaatilise õpikeskkonnaga kogukonda kaasavaks kooliks, kus inimesed tahavad omandada teadmisi ja praktilisi oskusi ja väärtustavad pidevat õppimist. Väätsa Põhikooli eesmärgiks on pakkuda õpilastele koos põhiharidusega kaasaegsete tehnoloogiliste lahenduste baasilt süvendatud teadmisi infotehnoloogia kasutamise ja taastuvenergia käitlemise valdkonnas. Oluline on igapäevase

õppetöö sidumine ettevõtlikkusega ja õpitu tugev seostamine reaalse eluga. Eesmärgi saavutamiseks on lähiaastatel rõhk kooli õppekava ja sisu muutmisel, õpetajate meeskonna koolitustel ning IKT ja loodusteaduste alaste õppevahendite baasi uuendamisel. Põhimäärus ja arengukava.

Türi Ühisgümnaasium

2022. aasta aprilli seisuga õppis Türi Ühisgümnaasiumis 162 õpilast. Türi Ühisgümnaasium on ainult gümnaasiumiastmena tegutsev munitsipaalkool, mille eesmärgiks on pakkuda võimalust nii statsionaarses kui mittestatsionaarses õppevormis keskkariduse omandamiseks. Kooli õpilaste arv on püsinud stabiilsena kooli rajamisest alates 2011. aastal. Väärtustatakse õppimist ja arenemist, koostööd ja hoolivust, harmoonilist enesearengut. Kooli iseloomustavad õppijatele individuaalne lähenemine, head õpitulemused ja rohked olümpiaadivõidud, mida on üle 60% maakonna auhinnalistest kohtadest. Lisaks mugavale õppekeskkonnale on koolis head tingimused spordiga tegelemiseks ja võimalused tegeleda kaunite kunstidega. Kooli õppekava pakub hulgaliselt elulisi ja praktilisi valikkursusi. Türi Ühisgümnaasiumi visiooniks on omanäolisus, mitmekülgset haridust võimaldav, õpilase arengut toetava keskkonnaga õpihimu ja koolirõõmu hindav kool, mille prioriteetideks on õpilase individuaalsus ja kvaliteetne haridus. Kool korraldab vajadusel õpilaste majutust. Põhimäärus ja arengukava. Põhimäärus ja arengukava.

Türi Kevade Kool

Türi Kevade Kool on üldhariduskool, mis loob võimalused põhihariduse omandamiseks ja koolikohustuse täitmiseks intellektipuudega õpilastele, kes koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel ja vanema nõusolekul õpivad toimetulekuõppes, hooldusõppes või lihtsustatud õppes. Koolis saab vajadusel moodustada koolieelikutele ettevalmistusrühmasid. Koolihoone on rekonstrueeritud ja väga heas korras.

Koolis õppis 2022. aasta aprilli seisuga 11 haridusliku erivajadusega õpilast 4 liitklassis – 3 klassi õpilased õpivad toimetuleku õppekava alusel ja 1 klassi õpilased hooldusõppe õppekava järgi. Koolil on 13 kohaga nüüdisaegne õpilaskodu, õpilaskodu rühmades on 10 õpilast riiklikult toetataval kohal. Kooli õpilaskodu on toimiv ja peaks lõppema vaid sellekohase vajaduse äralangemisel. Sellisel juhul on võimalik Kevade kooli õpilaskodu olemasolevate ruumide baasil pakkuda täiendavaid teenuseid (lapsehoid, intervallhoid). Põhimäärus ja arengukava.

Türi Muusikakool

Türi Muusikakool on huvikoolina tegutsev muusikakool, mille tegevuse eesmärk on anda muusikalist põhiharidust lähtuvalt kooli õppekavadest ja valmistada õppureid ette professionaalse muusikahariduse õppeks. Vastavalt vajadusele ja võimalustele võib kool anda vabahariduslikku muusikaharidust. Kooli õppekavad on registreeritud Eesti Hariduse Infosüsteemis.

Türi Muusikakool on tunnustatud kui väga häid tulemusi saavutanud õpilastega kvaliteetne ja elujõuline muusikakool. Kool tegeleb laste ja noorte muusikaalaste võimete arendamisega, osaleb aktiivselt Türi valla kultuurielu edendamisel ja võtab osa Eesti Muusikakoolide Liidu poolt korraldatavatest üritustest.

Türi Muusikakool on õppurite arvu poolest Järvamaa suurim muusikalist põhiharidust andev huvikool. 2022 aasta aprilli seisuga oli õpilasi 142. Põhimäärus.

Arengu takistused

1. Riiklik hariduse rahastusmudel ei toeta Türi valla koolivõrgu ülalpidamist.
2. Kvalifitseeritud õpetajate ja spetsialistide puudus.
3. Tugispetsialistide teenuse tagamine on asutuse ebaühtlane.
4. Tänapäevase õpikäsituse vähene kasutamine.

3.3.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Ettevõtlik ja sotsiaalselt toimetulev noor põlvkond.
2. Haridusasutused on kaasaegse õpikeskkonnaga.
3. Koolides rakendatakse tulemusjuhtimist ja motiveerivat palgasüsteemi.
4. Õpilasi ja lapsevanemaid toetavad tugisüsteemid ja nõustamisteenused. Haridusasutused lähtuvad oma igapäevatoos muutunud õpikäsituse põhimõtetest, hariduskorraldus valla koolides on õppijakeskne.
5. Täiskasvanuõppe ja täienduskoolituse võimalused on mitmekesised ning kättesaadavad, rakendatakse tugimeetmeid madala haridustasemega täiskasvanute taseme- ja kutseõppe toetamiseks.
6. Huvitegevus ja huviharidus on kättesaadav ja mitmekesine kogu vallas.
7. Koolivõrk vastab piirkondlikele vajadustele ja võimalustele.
8. Õppetöö kvaliteet kõigis valla haridusasutustes on kõrge.
9. Toimib haridusasutuste koostöö.
10. Haridusasutustes toimib laste ja perede toetamiseks valdkondadeüleline koostöö.
11. Haridust antakse vallas neljas kooliastmes.

3.3.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Õpilasekeskne hariduskorraldus valla haridusasutustes.
2. Valla haridusasutustes on ajakohane ning õppijat toetav õpikeskkond.
3. Kõigis Türi valla koolide I astmes toimub igal koolipäeval üks kehalise kasvatuse või liikumistund.
4. Vallas on lastele ja noortele kättesaadavad mitmekesised võimalused huvihariduse ja huvitegevusega tegelemiseks.
5. Koostöö Järvamaa Kutsehariduskeskusega tööturu vajadustele vastava täiskasvanuõppe ja täienduskoolituse pakkumisel.
6. Haridusasutuste arengu kavandamisel lähtutakse haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 (Eesti elukestva õppe strateegia 2020 jätkustrateegia) eesmärkidest ning sellest lähtuvalt õpikäsituse muutumisest.
7. Haridusasutustes töötavad uuendusmeelsed ja ettevõtlikud haridusasutuste juhid ja õpetajad, lähtutakse teadlikust õppiva organisatsiooni kontseptsioonist, rakendatakse kaasava hariduse põhimõtteid ning fookuses on iga õpilase areng.
8. Haridusasutuste juhtide arengu toetamisel lähtutakse koolijuhtide kompetentsimudelitest. Õpetajate arengu toetamisel lähtutakse õpetajate kutsestandardist ning õpetajate kompetentsimudelitest.
9. Valla haridusasutused toetavad õpilaste digipädevuste, ettevõtlikkus-, koostöö- ja karjäärilaste oskuste omandamist.
10. Türi Ühisgümnaasium toetab õpilaste individuaalset kujunemist heade õpi- ja koostööoskustega ettevõtlikeks inimesteks. Koolis toimib järjepidev õppetöö arendamine.
11. Haridusvaldkonna tulevikuväljakutsete lahendamiseks teaduspõhiste haridusuuenduste juurutamine. Haridusvaldkonna arengu juhtimiseks ja tulevikuväljakutsete lahendamiseks kujundatakse koostöös haridusasutustega valdkondlik arengunägemus - visioon ja strateegilised eesmärgid.
12. Kõigis valla koolides tagatakse hariduse kvaliteet ning luuakse lapse igakülgset arengut toetavad võimalused.

13. Täiskasvanud on motiveeritud osalema taseme- ja kutseõppes. Elukestva õppe toetamine.
14. Õppe ja kasvatustegevuse korraldamisel lähtutakse õppija individuaalsetest vajadustest. Muutunud õpikäsitluse teadliku kasutamise suurendamine.
15. Jätkatakse loomemaja tegevuse toetamist, tagamaks hea tasemega huvitegevuse ja huvihariduse pakkumist ülevallaliselt. On tagatud motiveeritud juhendajate olemasolu ja hea kvaliteediga teenuste kättesaadavus Türi valla elanikele. Vallas on asutus, mis koondab huviringe loovates valdkondades (teater, film, fotograafia, keraamika, kunst jt).
16. Valla haridusasutuste üleselt pakutakse õppenõustamist ja tugiteenuseid (näiteks logopeed ja psühholoog).
17. Retla-Kabala Kooli Oisu koolihoone ja lasteaiahoone rekonstrueerimine ruumikasutuse optimeerimiseks ja energiatõhususe parandamiseks.
18. Välja on töötatud ja kasutusele võetud nüüdisaegne õpetajate tööaja ja palgakorralduse mudel.

3.3.4 Tegevuskava

3.3 HARIDUS							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	2023	2024	2025	2026	2027	Märkused
V3.3 E2 T1 V3.1 E6.	Türi Lasteaia kesklinna hoone rekonstrueerimine energia- säästlikumaks ja õueala rekonstrueerimine.				500 000	500 000	Investeering lisavahendite saamisel
V3.3 E2 T2.	Käru Põhikooli võimla rekonstrueerimine.						Investeering lisavahendite saamisel
V3.3 E2 T3	Türi Põhikooli söökla toidujagamise ala ümberehitus.	X					
V3.3 E2,17 T4	Retla-Kabala Kooli Oisu koolihoone ja lasteaiahoone ruumikasutuse optimeerimine, energiasääst.	XX	XX				Investeering lisavahendite saamisel
V3.3 E15 T5	Loomemajas (Tolli 62) huvihariduse võimaluste arendamine	X	X	X	X	X	
V3.3 E7 T6	Motivatsioonipaketi rakendamine haridustöötajatele	X					
V3.3 E1 T7	Haridusasutuste õpikeskkonna kvaliteedi tõstmine: inventari ja õppevahendite soetamine.	X	X	X	X	X	
V3.3 E16 T8	Kevade Koolis täiendavate teenuste arendamine.	X	X	X			
	3.3 KOKKU	0	0	0	500 000	500 000	

3.4 NOORSOOTÕ

3.4.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Türi Noortekeskus

Türi vallas korraldab tööd noortega Türi Noortekeskus. Türi Noortekeskus on Türi valla hallatav asutus, mille põhiülesandeks on noorsootöö korraldamine kogu Türi vallas. Türi Noortekeskus korraldab lisaks Türi linnas asuvale noortekeskusele noorsootööd ka Oisu, Käru ja Väätsa noortetubades, kasutab mobiilse noorsootöö võimalusi ning tegeleb erinevate tegevuste pakkumisega ning noorsootöö juhtimisega kogu vallas. Mittetulundusühingud Türi Avatud Noortekeskus ja Türi Lastekaitse Ühing on Türi Noortekeskuse koostööpartnerid ja aitavad

erinevaid noortele suunatud projekte ellu viia. Noortekeskuses töötatakse avatud noorsootöö meetodil, töötavad erinevad huviringid, internetikohvik, rulapark. Suurt rõhku pannakse väljaspool noortekeskuse maja korraldatavatele sündmustele, et haarata võimalikult laia gruppi noori. Toimib laialdane koostöövõrgustik. Noortekeskus toetab Türi noortevolikogu tegevust ja nende käsutada olevat noorte omaalgatuse fondi.

Türi Noortekeskuses tegutseb Perepesa. Perepesa on SA Lapse Heaolu Arengukeskuse poolt ellu kutsutud universaalsele ennetusele suunatud perekeskuse kontseptsioon, mida piloteeritakse koostöös Türi Vallavalitsusega Türi vallas. Perepesa toimetab Türi Noortekeskuse all nii organisatoorselt kui füüsiliselt kasutades Tallinna 1a hoone II korruse ruume. Perepesa on eelkõige professionaalse nõustamise koht, kuid pakub ka palju erinevaid üritusi ja kogukondlikke tegevusi. Sihtrühmaks on lapsed vanuses 0-7 aastat ja nende vanemad. Perepesa on avatud ka kõigile teistele lastele ja peredele. Pilotprojekt kestis 2 aastat, kuni 2021. a. lõpuni. Alates 2022 jätkatakse projekti edasiarendamist koostöös SA Lapse Heaoluarengukeskusega.

Noortekeskuse arengusuund on noorte ettevõtlikkuse ja aktiivsuse tõstmine läbi erinevate koolitusprogrammide, vabatahtliku töö propageerimise ja sündmuste korraldamisele kaasatuse. 2021. aastal käivitas Türi Noortekeskus Türi Tolli tänav 62 gümnaasiumihoones asuva Türi Loomemaja huvitegevused nii noortele kui täiskasvanutele. 2021. aasta kevadel toimusid esimesed ametlikud Türi Noortevolikogu valimised. Põhimäärus.

Arengu takistused

1. Noortele atraktiivsete töökohtade puudus.
2. Noorsootöö kättesaadavus hajaasustuses.
3. Kvalifitseeritud noorsootöötajate puudus.
4. Valdkonnas töötavate inimeste madal palgatase.

3.4.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. On loodud mitmekülgsed võimalused ja tingimused noorsootöö ning huvitegevuse kättesaadavuseks kogu vallas.
2. Noortekeskus koos vallas asuvate noortetubadega, loomemaja ja perepesaga on suurendanud noorte kaasatust.

3.4.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Noortevolikogu tegevuse toetamine.
2. Noorte aktiveerimiseks jätkatakse noortevolikogu poolt „Noorte Omaalgatuse Fondi“ vahenditega noorte ideede toetamist.
3. Türi Noortekeskus toetab noorte töö-, sotsiaal-, kultuuri- ja tervisekasvatust, mis soodustab noorte vaimset ja füüsilist arengut läbi mitteformaalse õppe.
4. Noorte keskkonnateadliku käitumise kujundamine.
5. Noorsootöö teenuste ja võimaluste kvaliteedi tõstmine valla eri piirkondades.
6. Noorte ettevõtlusalaste teadmiste arendamine. Mitteformaalsete ettevõtlusõppe vormide rakendamine.
7. Isamaaliste noorteorganisatsioonide toetamine.
8. Vabatahtliku tegevuse ja töö edendamine sh TÜGis valikainena kogukonnapraktika, vabatahtlike keskus Konna majas.
9. Professionaalse ja varajasele märkamisele põhineva lastekaitse ennetustegevuse juurutamine.
10. Toetatakse õpilasmaleva tegevust töökasvatuse edendamiseks.
11. Järjepidev noorsootöö kvaliteedi hindamine ja monitoorimine.
12. E-lahenduste rakendamine noorsootöös.

3.4.4 Tegevuskava

3.4 NOORSOOTÖÖ							Märkused
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering	2023	2024	2025	2026	2027	
V3.4 E1,2 T1.	Noorte omaalgatuse fondi toetamine.	X	X	X	X	X	
V3.4 E1,2 T2.	Noortevolikogu tegevuse toetamine.	X	X	X	X	X	
	3.4 KOKKU	0	0	0	0	0	

3.5 KULTUUR

3.5.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Türi Raamatukogu

Türi raamatukogu eesmärk on tagada eeskätt Türi valla elanikele vaba ja piiramatult juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimhõlde saavutustele ja kultuurile ning toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist.

Türi Raamatukogu täidab oma eesmärgist tulenevaid põhiülesandeid järgmistes struktuuriüksustes: Türi, Laupa, Kabala, Kahala, Oisu, Kärü ja Väätša raamatukogudes. Türi Raamatukogu oma struktuuriüksustega on kaasaegsed ja mitmekülgsed kogukonna- ja teabekeskused, mis toetavad Türi valla kultuurilist tegevust ja aitavad kaasa e-teenuste kättesaadavusele vallas.

2021. aastal kasutas raamatukogus pakutavaid teenuseid kokku 3 201 inimest. Raamatukogu külastati 51 256 korral ja tehti kokku 93 883 koju- ja kohapeal laenutust.

2021. aastal korraldati 105 üldsilmaringi laiendavat ja lugemist toetavat üritust ja neist võttis osa 2 709 inimest.

Türi valla kõikidesse raamatukogudesse komplekteeriti kokku 3 295 eksemplari teavikuid, neist annetustena 253 eksemplari, mis on kogude juurdekasvust 7,7%. 2021. aasta lõpu seisuga oli raamatukogus arvel 140 637 eksemplari raamatuid. Kogudest kustutati 11 809 eksemplari raamatuid.

Kõikides raamatukogudes on avalikud internetipunktid. 2021. aastal said Türi ja Väätša raamatukogud endale uued renoveeritud ruumid. Kuid siiski on vajalik jätkuvaks arenguks teha Türi valla raamatukogudes investeeringuid. Vastremonditud Türi raamatukogus on suur probleem kajast tingitud helimüraga. Et saalis saaks läbi viia üritusi, on vaja paigaldada müra summutavad plaadid. Ruumipuuduses ja üüripinnal on Kärü raamatukogu. Ka Kabala raamatukogu ootab uusi ruume Kabala koolimajja. Võimaldamaks raamatukogudel osutada oma teenuseid on vaja kaasajastada infotehnoloogiat. Põhimäärus.

Türi Kultuurikeskus

Türi Kultuurikeskuse põhieesmärk on mitmekülgsel kultuuriteenuse pakkumine, rahvakultuuri arengut toetav kultuuritegevus, professionaalse kultuuri vahendamine ja koostöö erinevate kontsert/etendusasutustega üle Eesti.

Rahvakultuurivaldkond on kultuurikeskuse tegevuses oluline. Sellel eesmärgil tegutsesid majades erinevad kollektiivid ja klubid. Kokku oli neid 2021. aastal 55, osalejaid 1 164. Türi kultuurimajas toimus 2021. aastal 139, Oisus 54, Kabalas 24, Kärus 37 ja Väätšal 10 sündmust. Sündmusi ja osalejaid mõjutas oluliselt COVID-19 pandeemia ja Väätša rahvamaja täielik rekonstrueerimine.

Kultuurikeskus täidab oma põhiülesandeid vallas asuvate tegevuskohtade kaudu, milleks 2022. aastal olid Türi kultuurikeskus asukohaga Türi linnas, Oisu rahvamaja Oisu alevikus, Väätsa Rahvamaja Väätsa alevikus, Kärü Rahvamaja Kärü alevikus ja Kabala rahvamaja Kabala külas. Jätkuvaks arenguks on vaja kultuurikeskuse struktuuriüksustes teha investeringuid, uuendada ja hooldada tehnikaparki ning infotehnoloogiat. 2021. aastal rekonstrueeriti Väätsa Rahvamaja. Kultuurikeskuse ringijuhitide motiveerimiseks tuleks töötasu kooskõlla viia haridusasutuste ringijuhitide töötasuga. Vajalik on pidev IT- spetsialisti tugi ja hooldus tehnikale. Kultuurikeskuse majandada olev Türi laululava vajab remonti. Põhimäärus.

Türi Muuseum

Muuseum kogub, uurib ja säilitab Türi ajalugu ja kultuuripärandit ning tutvustab seda museoloogiliste vahendite abil. Muuseum võtab aktiivselt osa valla ürituste ja koolituste korraldamisel.

Muuseumit külastas 2021. aastal 2 933 inimest, nendest väliskülalisi 40, nendest Türi muuseumi programmides ja üritustel osales grupe 33, neis osalejaid 483 (külastajate arv hõlmab Eesti Ringhäälingumuuseumi ja Türi muuseumi külastajaid kokku).

Muuseumiprogrammid lähtuvad riiklikest õppekavadest ning koolid ja lasteaiad kasutavad aktiivselt võimalust muuseumitundides osalemiseks. Olulisemad sihtgrupid on eelkooliealised lapsed ning I ja II kooliaste. Programmide pakkumisel oleme paindlikud ning koostöised. Täiskasvanute elukestvat õpet toetatakse temaatiliste sündmuste kaudu: loengud, töötod.

Muuseumisõbrad ja ajaloo huvilised osalevad aktiivselt kohaliku ajaloo pärandi uurimisel ja populariseerimisel (ajutised näitused, ajaloo loengud, ajaloo raamatud).

Hea koostöö on Eesti Ringhäälingumuuseumiga, kes tegutseb muuseumide maja esimesel korrusel, samuti Türi valla lasteaedade ja koolidega. Muuseumis on turismiinfopunkt. Türi valla vaatamisväärsusi ja vaba aja veetmise võimalusi tutvustatakse Türi Lillelaadal ja turismimesil „Tour Est“. Lähiaastatel ootavad ees uued ülesanded: ekspositsiooni uuendamine ja hoone remonditööd. Põhimäärus.

Ülevallalised kultuuriüritused

Ülevallalisteks kultuuriüritusteks on traditsioonilised sündmused (valla ja linna sünnipäev, tunnustamised jms), suurüritused ning projektid (Kevadpealinn, Türi Kevadfestival, Türi Lillelaat, Kabala laulu- ja tantsupidu, metsa- ja matkapäev Tõrvaaugul, Türi Õunafestival, Paide-Türi Rahvajooks, Väätsa Kortermajade Festival, Maamees Muigab, Kärü Järvepäev, Rohevest) ja Eesti Vabariigile oluliste tähtpäevade (Vabadussõjas võidelnute mälestuspäev, Tartu rahu aastapäev, Eesti Vabariigi aastapäev, märtsi- ja juuniküüditamise mälestuspäevad, Eesti lipu päev) tähistamine. Kultuuriasutustele korraldatakse ühiseid infopäevi, töötajad osalevad ülevallalisi kultuuriüritusi korraldavates töörühmades ning aitavad kaasa maakondlike ja vabariiklike ettevõtmiste korraldamisele.

Arengu takistused

1. Kultuuritöötajate järelkasvu vähesus.
2. Kultuurivaldkonnas töötavate inimeste madal palgatase.
3. Hajaasustusest keeruline ligipääs kultuurisündmustele.

3.5.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Vallas väärtustatakse rahvakultuuri ja on hästi toimiv kultuurikorraldus.

2. Väärtustatakse Eesti laulu- ja tantsupidude traditsiooni jätkusuutlikkust ja elujõudu.
3. Piirkonniti on olemas võimalused igale eale huvitegevustega tegelemiseks.
4. Toetatakse rahaliselt vallas tegutsevate seltside ja ühingute tegevust.
5. Toimuvad üleriigilise tähtsusega kultuuriüritused.
6. Korrastatud ja säilitatud on arhitektuurimälestised, nendega seotud kohad on väljaarendatud kultuuriürituste korraldamise kohtadeks.
7. Transpordikorraldus võimaldab elanikel saada osa valla pakutavatest teenustest, kultuuri- ja seltsielust.
8. Toetatakse raamatukogude arengut sotsiaalse suhtluse ja tegevuskohana.

3.5.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Tugevad ja jätkusuutlikud kultuuritraditsioonid.
2. Kultuuritöötajate ja ringijuhitide töö tasustamisel arvestatakse eriharidust ja kvalifikatsiooni.
3. Raamatukogu on kaasaegne teabekeskus ja aitab kaasa e-teenuste kättesaadavusele vallas.
4. Türi Muuseumi ühendamine Türi Kultuurikeskusega.
5. Toetatakse kultuuri- ja muinsuspärandi säilitamist.
6. Vallas toimib piirkondade vahel tegus omavaheline tööjaotus ja keskseid valla suurüritusi jagub kõigile tegevuskohtadele.
7. Uuenduslike vaba aja, kultuuri ja spordi võimaluste loomine (karaoke, välikino vms).
8. Avalikus ruumis kasutatakse atraktiivseid ja kaasaegseid valguslahendusi.

3.5.4 Tegevuskava

3.5 KULTUUR							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse(T) nr	Tegevus/investeering						Märkused
		2023	2024	2025	2026	2027	
V3.5 E2,5 T1.	Kabala Raamatukogu ja rahvamaja tegevuse viimine Kabala mõisahoonesse kui kogukonnakeskusesse.	150 000					Investeering
	Türi Muuseumi liitmine Kultuurikeskusega.	X					
V3.5 E1 T2.	Kultuuritöötajate ja ringijuhitide töö tasustamisel arvestatakse eriharidust ja kvalifikatsiooni.	X	X	X	X	X	
	3.5 KOKKU	150 000	0	0	0	0	

3.6 SPORT

3.6.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Spordiseadusest tulenevat ning muud sporditegevust korraldab Türi valla territooriumil halduslepingu alusel mittetulundusühing Türi Spordiklubide Liit (TSKL). TSKL koordineerib ja korraldab Türi vallas spordisündmusi, haldab Türi valla spordirajatisi ja Türi spordikooli. TSKLi kuulub 20 liikmesklubi. Türi valla eelarvest TSKLile eraldatud raha kasutatakse spordiklubide toetamiseks, spordirajatiste majandamiseks, spordikooli õppe- ja treeningtöö läbiviimiseks ning treenerite töö tasustamiseks, valla spordiürituste korraldamiseks ja sporditegevuse administreerimiseks.

TSKL korraldab vallas spordisündmusi koostöös oma liikmesklubidega: toimuvad traditsioonilised külade talimängud, liikumissari „Liigume koos”, perespordipäevad, erinevate spordialade seeriavõistlused ja mud liikumisüritused. Koostöös Paide linnaga korraldatakse Järvamaa suurimat rahvaspordiüritust Paide-Türi rahvajooksu. TSKL haldab mitmeid valla spordirajatisi, sealhulgas Türi spordihoonet, Türi linna staadioni, Türi Tolli metsa tervise- ja

suusaradu, Türi jalgpalli- ja vibustaadioni, Türi kunstmuru väljakut, Türi Põhikooli staadioni, Türi Kõrgessaare discolfiparki ja liikumisradu, Väätsa Tervisekompleksi, Kabala spordihoonet ja muid väikemaid spordirajatisi. TSKLi hallatavas Türi spordikoolis toimub õppe- ja treeningtegevus kaheksal spordialal. Spordikoolis on ligikaudu 220 õpilast ja töötab 10 treenerit.

2018. aastal omandas Türi vald Türi ujula Türi valla koolides ja lasteaedades ujumisõpetuse tagamiseks ja ujula haldamiseks. Ujulat haldab Türi Arengu Sihtasutus. Ujulas arendatakse koostöös Järvamaa Haiglaga rehabilitatsiooniteenuseid ja elanikkonna tervisekäitumise parendamist.

Käru Põhikooli spordisaal pakub sportimisvõimalusi lisaks koolile ja lasteaiale õhtusel ajal spordiringidele. Käru pritsimajas asub jõusaal. Käru alevikus asub 1,1 km pikkune asfaltkattega terviserada ja mänguväljak-virgestusala.

2020. aastal valmis Türi kesklinnas uus kaasaegne Türi Spordihoone. 01. jaanuarist 2021 ühines Türi Spordiklubide Liiduga Väätsa Tervisekompleks. Olulist mõju sporditegevusele on avaldanud COVID-19 pandeemia, kuid suudeti luua uusi huvitavaid liikumistegevusi välitingimustes, mis osutusid väga populaarseteks.

Arengu takistused

1. Uuendamist vajavad spordiobjektid.
2. Treeneritel ja klubijuhtidel puudub aktiivne järelkasv.
3. Valdkonnas töötavate inimeste madal palgatase.

3.6.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Head võimalused liikumisharrastuse ja tervisespordiga tegelemiseks, kergliiklusteede võrgustik, mänguväljakud, puhkealad, tervise- ja suusarajad jne.
2. Kaasaegsed sise- ja välitingimused spordi- ja liikumisharrastusega tegelejatele.
3. Toimuvad üleriigilise tähtsusega spordiüritused.
4. Toetatakse rahaliselt vallas tegutsevate seltside ja klubide tegevust ning spordibaaside korrashoidu.
5. Transpordikorraldus võimaldab valla elanikel osa saada spordi- ja liikumisharrastuse teenustest ning noortel osaleda spordikooli treeningutel.
6. Treeneri amet on väärtustatud ja hinnatud samaväärselt õpetajatega.

3.6.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Korrastatud matka- ja terviserajad ning mängu- ja spordiväljakud.
2. Kaasaegsed sportimistingimused kõigile huvigruppidele.
3. Vallas toimuvad heal tasemel korraldatud spordiüritused.
4. Türi Spordiklubide Liit korraldab sporditegevust kogu vallas.
5. Treeneritel ja klubide eestvedajatel on olemas ambitsioonikas ja ettevõtlik järelkasv.

3.6.4 Tegevuskava

3.6 SPORT							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering						Märkused
		2023	2024	2025	2026	2027	
V3.6 E5 T1.	Motivatsioonipaketid noorte ja ambitsioonikate treenerite ja õpetajate töölerakendamiseks.	X					
V3.6 E2 T2.	Olemasolevate liikumisharrastuse rajatiste järjepideva hooldamise tagamine ja nende uuendamine.	X	X	X	X	X	
V3.6 E2 T3.	Türi Spordihooone staadioni ja Väätsa staadioni uuendamine.	X	X	X	X	X	Lisarahastuse saamisel
	3.6 KOKKU	0	0	0	0	0	

3.7 SELTSITEGEVUS

3.7.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Türi valla koosseisus on 1 linn, 4 alevikku ja 53 küla. Vallas on asutatud seltse ja seltsinguid, kelle eestvõtmisel viiakse ellu erinevaid kohalikke arendustegevusi ja ühiseid ettevõtmisi. Seltse toetatakse valla eelarvest tegevustoetuste, ürituste korraldamise toetuste ja projektitoetustega. Seltsidel on võimalus esitada igal aastal ühe korra taotlus tegevustoetuse eraldamiseks. Ürituste korraldamiseks saab toetust taotleda kaks korda aastas (novembris ja mais). Tegevustoetuse taotlejate hulk viimastel aastatel kasvanud ei ole. Küll on mõned mittetulundusühingud saanud lepingulise toetuse (N: Väätsa jalgrattamuuseum, Kärü Heade Tegude muuseum).

Huvi- ja tegevuspõhised ühendused on pidevas muutumises ja annavad samuti suure panuse kogukonnaelu rikastamisel. Näiteks Türi tegutseb kestliku eluviisi propageeriv Türi Kogukonnaselts Konna majas Viljandi tänaval. Vallas tegutseb mitmeid aktiivseid väarikas eas vallakodanikke koondavaid seltse ja seltsinguid: Pihlapuu, Härmalõng, Ristikhein, Kärü memmeklubi. Piirkondliku seltsina toimetab Oisus Kultuuri ja Arengu Selts (OKAS), Kädva piirkonnas Kädva Külaselts, Kärus tuletõrje selts jne. Väätsa piirkonnas tegutsevad Väätsa Valla Külade Ühendus, MTÜ Lõõla Selts, MTÜ Saueaugu Sõprade Selts ja Piiumetsa-Roovere Külaseltsing. Regulaarselt toimuvad eakate ümarlauad.

Seltsitegevuse oluliseks takistuseks on olnud COVID-19 pandeemia, aga ka eesvedajate väsimine ja vähene noorte peale kasv.

Mõnedes külades vajavad külaplatsid korrastamist või rekonstrueerimist. Kaasava eelarve abiga sai kogukonna ja rahvamaja eestvedamisel 2021.-2022. aastal korrastatud Kärü aleviku simmaniplats. Külaplatside vajaduspõhist või pidevat hooldust teeb Türi Haldus.

Arengu takistused

1. Aktiivsete eesvedajate vähesus.
2. Seltside nõrk jätkusuutlikkus, vähene huvi ja suutlikkus omatulu teenida, tegevuse sõltuvus toetustest.
3. Elanikkonna vananemine, noorte lahkumine.

3.7.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Seltsid ja ühingud on jätkusuutlikud ja tegusad.
2. Transpordikorraldus võimaldab elanikel saada osa pakutavatest teenustest ja seltsielust.
3. Aktiivne seltside ja kogukondade (sh geograafiliste kui huvipõhiste) võrgustikutegevus.

3.7.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Kogukonnad on aktiivsed ja inimesed on motiveeritud ühistegevuseks.
2. Vald toetab kogukonna ideid ja algatusi.
3. Rohelise valla kestliku mõtteviisi keskuse Konna maja arendamine koolituskeskuseks ning Konna kontserdihoovi arendamine koostöös Türi kogukonnaseltsiga.
4. Paikkondade aktiivsel osalemisel kaardistatakse nende paikkondade arenguvajadused, probleemid ja arengueelistused.
5. Kõigis valla piirkondades kogukonnakogude toimimine, toetamaks elanike suuremat kaasamist valla otsuste tegemisel.
6. Toimib vanemaealiste nõukogu.
7. Aktiivne seltside ja kogukondadevõrgustikutegevus. Külavanema statuudi kaasajastamine.

3.7.4 Tegevuskava

3.7 SELTSITEGEVUS							
Valdkond(V) Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr	Tegevus/investeering						Märkused
		2023	2024	2025	2026	2027	
V3.7 E1,2 T1.	Külaplatside korrastamine, külade heakorra suurendamine (valla kaasfinantseerimine).	X	X	X	X	X	
V3.7 E2,3 T2.	Seltsitegevuse toetamine.	X	X	X	X	X	
V3.7 E1 T3.	Valla elukeskkonna reklaamimine uute elanike ja ettevõtete valda meelitamiseks.	X	X	X	X	X	
	3.7 KOKKU	0	0	0	0	0	

3.8 SOTSIAALHOOLEKANNE

3.8.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Türi vallas toimub sotsiaalteenutse ja toetuste osutamine Türi Vallavalitsuse haridus-, kultuuri- ja sotsiaalosakonna ametnike ja töötajate, hallatava asutuse Türi Päevakeskuse ning mitmete sotsiaalvaldkonnas tegelevate organisatsioonide koostöös. Sotsiaalvaldkonna ülesandeks on toetada elanikkonna toimetulekut ja tagada kvaliteetne sotsiaalhoolekanne, turvaline ning tervisele ohutu elu- ja töökeskkond.

2021. aastal kasutas sotsiaaltransporti 75 inimest, sotsiaalkortereid kasutas kokku 166 peret 183 elanikuga, nendest 45 pensioniealist, sh 61 on erivajadusega inimest.

Toimetulekutoetuse taotlusi oli 725, taotlejaid 126 erinevat leibkonda aastas. Abivajadusest (lasteaid, ravikulud, majanduslik olukord) tingitud toetusi maksti 374 korral 109 isikule.

Türi vald maksab ka sihtgrupipõhiseid sissetulekust sõltumatuid sotsiaaltoetuseid: sünnitoetuse saajaid 225, koolitoetuse saajaid 112, sünnipäevatoetuse saajaid 138 ja matusetootuse saajaid 168.

2021. aastal viibis erinevates üldhoolekandeesutustes kokku 64 vallaelanikku, kelle hooldusteenuse eest tasuti osaliselt või täielikult Türi valla eelarvest. Tugiisik oli määratud 29 lapsele ja 9 täiskasvanud isikule. Koduteenust osutati aasta jooksul 65 isikule ning lõimitud sotsiaalteenust koos andursüsteemi kasutamiseks projekti „Türi valla hoolekandeteenuste laiendamine“ raames osutati 40 isikule. Isikliku abistaja teenus oli määratud 6 puudega isikule, hooldaja oli määratud 56 puudega inimesele. Puuetega inimeste eluasemete füüsilist kohandust tehti 10-le puudega isiku eluasemele.

Kokku oli asendushooldusel 2021. aastal 17 last, järelhooldusel 3 last ning perekonnas hooldamisel 1 laps.

Türi valla territooriumil asub AS Hoolekandeteenused Türi Kodu, mis on 100% riigile kuuluv äriühing ja pakub erihoolekandeteenuseid kogu Eestis. Vald osales psüühikahäirega inimestele

teenuste pakkumiseks projektis „Isikukeskse erihoolekande teenusmudeli rakendamine kohalikus omavalitsuses“ ja jätkab sellega 2022. aastal.

Lastega peredel on võimalik osaleda vanemlusprogrammis „Imelised aastad.“. Järvamaa Naiste Varjupaik pakub tuge lähisuhte vägivalla ohvritele.

2019. aastal valmis Türi valla laste ja pere heaoluprofiil, mis annab ülevaate olemasolevatest teenustest nende kitsaskohtades ning indikeerib uute teenuste arendamise vajaduse. 2020. a sügisel valmis heaoluprofiili tegevuskava.

Septembris 2019 alustati lastega peredele kohalikul tasandil erinevate ennetustegevuste ja vastavate teenuste süsteemset pakkumist ehk loodi Türi Noortekeksuse struktuuriüksusena perekeskus Türi Perepesa.

Vallas asub kaks üldhoolekodu, Kärus ja Väätsal. Türi vald pakub hooldekoduteenust oma asutuse, Väätsa Eakate Kodu kaudu ning korraldab teenuse pakkumise klientide soovil enam kui 50 erinevas asutuses üle Eesti. Aina enam on vaja abistada vallaelanikke hooldekoduteenuse eest tasumisel. 2021. aastal alustati Väätsa eakate kodus üldhooldusteenuse pakkumist päevahoiuteenusena.

Analüüsitakse hooldekoduteenuse osutamise olulisust, tulevikuperspektiive ning teenuse maksumuse kujunemist ning otsustatakse, kas vald jätkab ühe hooldekodu pidamist, kavatses laiendada ise teenuse pakkumist või annab opereerimise õiguse konkursi teel eraettevõttele.

Väätsa eakate kodu

Türi valla hallatav asutus, milles on kohti kuni 40 kliendile. Hoone on ehitatud 2015. aastal energiasäästlikuna ja eakate vajadustele vastavalt. Asutus osutab väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust, mille eesmärk on tagada eakatele, kes terviseseisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevatel põhjustel ei suuda kodustes tingimustes ajutiselt või püsivalt iseseisvalt toime tulla, turvaline keskkond ja toimetulek. 2019. aastal loodi paremad tingimused dementsete klientide hooldamiseks. 2021. aastal rendati projektipõhiselt välja päevahoiuteenuse osutamine. 2022. aastal rajati projektipõhiselt hoone juurde klientide kohtumiseks kaks aiamaja. Põhimäärus.

Türi Päevakeskus

Türi Päevakeskus on Türi valla munitsipaalasutusena tegutsev päevane hoolekandeaustus, mis sotsiaalhoolekande teenustena osutab erihoolekandeteenuseid igapäevaelu toetamise, toetatud elamise ning juhtumi korraldamise teenuseid. Päevakeskuse tegevuse eesmärk on täisealiste raske ja sügava psüühikahäirega inimeste päevase hooldamisega toetada nende inimeste ja/või perekonnaliikmete iseseisvat toimetulekut ning aidata kaasa puudega inimeste integratsioonile ühiskonda, maksimaalsele iseseisvumisele ja ühiskonnas kohanemisele. Samuti nende inimeste elukvaliteedi parandamine, kes oma tervislikust seisundist tulenevate tegevusvõime piirangute, vaimse võimekuse või muude toimetulekuraskuste tõttu vajavad toetust igapäevaelus osalemiseks ning igapäevaeluga toimetulekul teistega võrdsetel alustel. Türi Päevakeskuses pakutakse inimestele erihoolekandeteenuseid igapäevaelu- ja toetatud elamise teenust. Türi Päevakeskuse igapäevaelu toetamise teenusel on 2021. aasta detsembri seisuga 33 inimest ja toetatud elamise teenusel 15 inimest. Päevakeskus on baastoetuse osutaja Türi valla pilootprojektis „Isikukeskse erihoolekande teenusmudeli rakendamine kohalikus omavalitsuses“, mille käigus tegevusjuhendajad pakuvad teenusmudeli piloteerimises osalevale abivajajale terviklikku läbivat

inimese vajadusest tulenevat personaalset tuge ja nõustamist. 2021. aasta detsembri seisuga saab personaalset tuge ja nõustamist 14 inimest.

Hoone siseruumid vajavad rekonstrueerimist. Põhimäärus.

Arengu takistused

1. Vanemaealiste ja erivajadustega inimeste suur arv.
2. Sotsiaaleluruumide suur remondivajadus.
3. Sotsiaalteenuste ja toetuste aina suurem rahastusvajadus vallaeelarvest.
4. Üleriigilised kriisilukorrad.
5. Kvalifitseeritud spetsialistide puudus.
6. Valdkonnas töötavate inimeste madal palgatase.

3.8.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Vallas on tagatud sotsiaalteenuste kättesaadavus.
2. Psüühiliste erivajadustega inimeste toimiv hoolekandesüsteem.
3. Isikukesksed ja võimalikult kaua kodus hakkamasaamist toetavad teenused.
4. On loodud võimalused puuetega inimestele ligipääsuks avalikesse asutustesse.
5. Valla poolt pakutavate sotsiaalteenuste osutamine on koondatud ühtse juhtimise alla.

3.8.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Türi Päevakeskuse reorganiseerimine eesmärgiga luua keskne sotsiaalteenuseid koordineeriv ja osutav asutus, arendada ja mitmekesistada sotsiaalteenuste pakkumist.
2. Türi Päevakeskuse ja Sihtasutuse Hea Hoog Türi Töökeskuse vahel toimib hea koostöö.
3. Rakendatud on isikukesksed ja võimalikult kaua kodus hakkamasaamist toetavad teenused.
4. Valda on loodud rehabilitatsioonimeeskond, mis osutab regulaarselt teenuseid kohapeal ning teeb koostööd teiste rehabilitatsiooniteenuseid pakkuvate organisatsioonidega.
5. Sotsiaaleluruumide arv on optimaalne ja ruumid vastavad kaasaegsetele tingimustele.
6. Vald pakub peredele tõenduspõhiseid ennetus- ja vanemlusprogramme ja teenuseid.
7. Koostöös Järvamaa omavalitsustega on võimalik kasutada hädasoleva lapse aitamiseks turvakoduteenust.
8. Sotsiaaleluruumide kaotamine või võõrandamine aadressil Türi linn, Viljandi tn 19.
9. Erasektori initsiatiivil on Türi valda rajatud üldhooldekodu.

3.8.4 Tegevuskava

3.8 SOTSIAALHOOLEKANNE							
Valdkond(V)	Tegevus/investeering						Märkused
Eesmärk (E)		2023	2024	2025	2026	2027	
Tegevuse (T)nr							
V3.8E1,2,3,4,6,7 T 1.	Sotsiaalteenuste arendamine.	X	X	X	X	X	
V3.8 E5 T 2.	Sotsiaaleluruumide renoveerimine.	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	
	3.8 KOKKU	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	

3.9 TERVISHOID

3.9.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Tervishoid

Esmatasandi arstiabi tagamiseks Türi valla elanikele toetab vald perearstide tegutsemist. 2019. aastal valmis uus Türi tervisekeskuse hoone 6 perearsti ja pereõdede teenuse, koostöös AS Järvamaa Haiglaga eriarstiabi ning toetavate teenuste osutamiseks. Eraldi hoonena valmis 2019. aastal tervisekeskuse juurde kaasaegne kiirabibaasi hoone. Väätša piirkonna perearst töötab 2019.

aastast 2 päeval nädalas Paide perearstikeskuses ja 3 päeval nädalas Väätsal.

Eriarstiabi

Eriarstiabi osutajaks on AS Järvamaa Haigla, vallaelarvest toetatakse eriarstiabi osutamist Türi Tervisekeskuses ning kaetakse vajadusel ka ravikindlustamata vallakodanike ravikulu.

Türi vald on AS Järvamaa Haigla suuraksionär ning soetas aastatel 2020-2022 vastavalt lepingule juurde AS Järvamaa Haigla aktsiaid seoses õenduskeskuse hoone eitamisega haigla juurde.

Kiirabi

1. jaanuaril 2014 alustas Türi Tervisekeskuse ruumes tööd SA Tartu Kiirabi brigaad, millega paranes Türi valla elanike vältimatu abi kättesaadavus. Kiirabi kolis 2019. aastal uude hoonesse uue Türi tervisekeskuse kõrval. Lähim ambulatoorse erakorralise meditsiiniabi osutaja on AS Järvamaa Haigla erakorralise meditsiini osakond asukohaga Paides.

Koduõendusteenus

Koduõendusteenust osutavad Türi valla piirkonnas Järvamaa Haigla AS koduõed. Kärus osutab koduõenduse teenust OÜ Kärü Südamekodu. Vajadus teenuse järgi on suur.

Koolitervishoiuteenus

OÜs Türi Tervisekeskus töötavad kolm kooliõde, kes osutavad koolitervishoiuteenust Türi ja Laupa Põhikoolis, Türi Ühisgümnaasiumis, Türi Kevade Koolis ja Järvamaa Kutsehariduskeskuse Särevere õppekohas. Tervishoiuteenust Kärü ja Väätza Põhikoolis pakuvad pereõed.

Hambaravi ja apteegivõrk

Türi linnas töötab kuus hambaravikabinetti ja kolm apteeki. Apteegiteenust osutatakse Väätza alevikus ja Kärü alevikus.

Terviseedendus

Türi vallas tegelevad terviseedendusega kõik hallatavad asutused, toetades nii oma töötajate kui teenuste tarbijate tervislike eluviise. Terviseedendus on MTÜ Türi Spordiklubide Liidu üks põhikirjajärgne tegevus. TSKL haldab enamikku vallas paiknevatest spordi- ja liikumisharrastuse rajatistest. Uuendatud ja loodud on matkaradu ja liikumisväljakuid. Kaasaegsed spordi- ja liikumisharrastuse võimalused kasvasid uue spordihoone kasutusele võtmisega 2021. aastal. Türi ujula pakub elanikkonnale erinevaid treeninguid ja liikumisvõimalusi ning koostöös Järvamaa Haiglaga ka rehabilitatsiooniteenuseid lastele ja puuetega inimestele. Ujulas on ka teraapiabassein ning on sõlmitud koostööleping Järvamaa Haiglaga rehabilitatsiooniteenuste pakkumiseks. Oluline on asutuste töötajate töökeskkonna ja tervisekäitumise jätkuv edendamine ning laste ja noorte tervislike eluviiside ja liikumisharrastuse propageerimine ja võimaluste loomine.

2022. aasta märtsis loodi Türi valla tervisemeeskond, kuhu koonduvad erinevate tegevusalade spetsialistid ning kelle üheks eesmärgiks on teemade tõstatamine ja lahenduste otsimine hariduse, kultuuri, vaba aja korraldamise ja teiste eluvaldkondade väljakutsetele terviseedenduse vaatepunktist.

Arengu takistused

1. Elanikkonna vähene teadlikkus tervisekäitumisest.

2. Puudub süsteemne ennetustegevus sõltuvusprobleemidega inimestele.
3. Transporditeenuse piiratus tervishoiuteenustele pääsemiseks.

3.9.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Esmatasandi arstiabi teenuse ja eriarstiabi võimaldamiseks toetatakse OÜ Türi Tervisekeskuse, Paide Perearstikeskuse ja AS Järvamaa Haigla tegevust.
2. Tervislikud eluviisid on populaarsed. Toetatakse tervisekäitumise kujundamist.
3. Türi vallas on head võimalused liikumisharrastustega tegelemiseks.

3.9.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Liikumisharrastuse ja tervisliku toitumise propageerimine.
2. Valla asutuste töötajate tervisekäitumise ja töökeskkonna edendamine, valla töötajatele soodustingimustel ujula ja jõusaalide kasutuse võimaldamine. Võimalusel ka sporditoetuse sisseseadmine.
3. Toimiv koostöö eriarstiabi osutamisel AS Järvamaa Haigla ja Paide Perearstikeskusega. Perearsti teenuse ja eriarsti teenuste pakkumine Türi Tervisekeskuses (silmaarst, vaimse tervise õde, psühhiaater jne).
4. Tervisekäitumise kujundamine ja riskikäitumise ennetamine.
5. Koostöös partneritega kvaliteetse vanemahariduse pakkumine.

3.9.4 Tegevuskava

3.9 TERVISHOID							
Valdkond(V)	Tegevus/investeering						Märkused
Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr		2023	2024	2025	2026	2027	
V3.9 E1,2,4,5 T1	Laste ja perede heaolu profiili tegevuskava rakendamine.	X	X	X	X	X	
V3.9 E1,2,4,5 T2	Türi valla terviseprofiili rakendamine.	X	X	X	X	X	
	3.9 KOKKU	0	0	0	0	0	

3.10 TURVALISUS

3.10.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

Avaliku korra tagamine ja koostöö

Jätakuvalt tehakse koostööd politsei ja turvateenuseid pakkuvate ettevõtetega nii üldkasutatavatel objektidel turvalisuse tagamiseks kui ka tiheasustusaladel patrullimiseks. Avaliku korra tagamiseks on sõlmitud leping AS-iga G4S Lõuna-Eesti. Turvafirma on kohustatud tagama Türi vallale kuuluva vara ning muude objektide ööpäevaringse regulaarse ülevaatuse poolte vahel sõlmitud lepingus sätestatud tähtaegadel.

Riskipiirkondadesse on paigaldatud turvakaamerad ning nende kasutamist laiendatakse. Toetatakse naabrivalve arengut, elanikkonna teadlikkust ja eneseabi oskusi suurendavate ning riskikäitumist vältivate ürituste korraldamist. Tõhustatakse igapäevast tegevust vallale seadusega pandud järelvalvefunktsioonide täitmisel, valla korrakaitseametnik tegutseb koostöös erialaspetsialistidega aktiivselt ning juhib tähelepanu korrastamist vajavatele objektidele. Selle tulemusena on juba korrastatud avalikus ruumis asuvaid hooneid, likvideeritud varemeid ja amortiseerunud hooneid ning parandatud nii heakorda kui jäätmekäitlusreeglitest kinnipidamist. Türi vallas töötab kaks piirkonnapolitseinikku, heale koostööle aitab kaasa töökohtade paiknemine ametiasutuses. Jätakuvalt on vajadus ööpäevaringse politseipatrulli järele Türi vallas. Turvalisuse

tagamiseks toetatakse abipolitseinike tegevust. Türi linnas asub Kaitseliidu Järva Maleva staap ja Lõõlas Kaitseliidu õppekeskus. Kaitseliit osaleb vajadusel Kaitseväe ja Kaitseliidu sisekaitselistel õppustel. Koostöös Kaitseliidu ja noorteorganisatsioonidega peetakse tähtsaks lastes ja noortes kodanikutunde ja isamaalisuse kasvatamist, seetõttu toetab vald Kaitseliidu tegevusi rahaliselt ning ruumidega.

Suplushooajal on tagatud rannavalve Türi linnas Türi tehisejärve ääres. Rannavalve on kohustatud jälgima riigi ja Türi valla õigusaktide täitmist rannakülastajate ja suplejate poolt, vältimaks tegevusi, mis võivad põhjustada õnnetusi suplusakvatooriumil või selle kaldal ning rakendada vastavaid ettevaatusabinõusid õnnetuste ärahoidmiseks.

Päästeteenused

Türi vallas on riiklik päästekomando, millele valmib 2023. aastal uus depoohoone. Türi vald jätkab koostööd Türi Vabatahtliku Tuletõrje Ühinguga ja MTÜga Kärü Tuletõrje Selts ning toetab vabatahtlike tuletõrjekomandode tegevuse jätkamist. Toetatakse põhimõtet, mille alusel tuletõrjekomandode otsekulud katab riiklik päästeamet, püsikulud ja investeringud kaetakse Türi valla eelarvest, liikmemaksudest ja muudest allikatest (projektid).

Türi valla ja MTÜ Türi Vabatahtlik Tuletõrje Ühing vahel sõlmitud lepingu alusel kasutab MTÜ tasuta Türi vallale kuuluvaid tuletõrje alarmsõidukeid ning parkimiskohta garaažiboksis Kabala külas. Oisu komando kasutab tasuta OÜle Estonia kuuluvat tuletõrjeautot ja garaažiboksi.

Väätsa tuletõrjekomando kasutab tasuta Väätsa Agrole kuuluvaid garaažibokse ning komandole üle antud masinaid. MTÜ Kärü Tuletõrje Selts kasutab tasuta Kärü pritsimajas asuvaid garaaže ja seltsile Kärü Vallavalitsuse ja Päästeameti poolt üle antud masinaid. MTÜ Türi Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu ülesandeks on oma liikmete kaudu jõudude ning vahendite kaasamine tulekahjude ennetamiseks, elanikkonnale tuleohutuse alase selgitustöö tegemine ja vajadusel kutseliste päästetöötajate abistamine õnnetusjuhtumitel.

Arengu takistused

1. Ebapiisav politseipatrullide kohalolek.
2. Elanikkonna vähene teadlikkus ja valmisolek hädaolukordadeks.

3.10.2 Strateegilised eesmärgid 2035

1. Toimib hea koostöö politsei, kaitseliidu (sh naiskodukaitse) ja päästeteenistusega ning vabatahtlike organisatsioonidega vallakodanike turvalisuse tagamisel.
2. Järjepidevad koolitused, õppused ning teavitustegevused suurendavad elanikkonna hädaolukorraks valmisolekut.
3. Tsiiviilkaitse taristu loomine koostöös riigiga.

3.10.3 Eesmärgid ja tegevussuunad 2023-2027

1. Türi vallas toimib ööpäevaringne politseipatrull.
2. Videovalve tagab kriitiliste ohukohtade ülevaate ning mõjub õigusrikkumisi ennetavalt.
3. Kriisikomisjoni ja jõustruktuuride koostöös toimuvad regulaarsed kriisiks ja hädaolukorraks valmisolekut suurendavad koolitused ja õppused.

3.10.4 Tegevuskava

3.10 TURVALISUS							
Valdkond(V)	Tegevus/investeering						Märkused
Eesmärk (E) Tegevuse (T)nr		2023	2024	2025	2026	2027	
V3.10 E3 T1.	Kriisireguleerimise koolituste ja õppuste korraldamine, elanike kaitse, kriiside korral inimeste juhendamine, varustuskindluse suurendamine elektrikatkestuste ajal valla hoonetes.	X	X	X	X	X	
3.10 KOKKU		0	0	0	0	0	

3.11 JUHTIMINE

3.11.1 Hetkeolukord ja arengu takistused

2021. aasta eelarve täitmise kohta saab täpse ülevaate 2021. majandusaasta täitmise aruandest ja valla finantstegevusest käesoleva määruse lisast 2 Türi valla finantsstrateegia 2023-2027. Jooksvat informatsiooni eelarvest ning eelarve täitmisest saab Türi valla kodulehelt www.tyri.ee Eelarve ja [majandusaasta aruanded](#) ning [eelarvestrateegia](#) alamjaotusest.

Osalus ettevõtetes ja asutustes

OÜ Türi Linnavara

21. märtsil 2000 asutatud osaühing. Ainusosanik on Türi vald. Osaühingu põhitegevusala on hoonete ja Türi linna kaugküttevõrgu haldamine. OÜ Türi Linnavara omandis on mõlemad Türi linna katlamajad (Vabrik ja Tehnika tn katlamajad) kui ka soojatrassid terves linnas. OÜ Väätsa Soojus (ühendatav ühing) ühines OÜga Türi Linnavara (ühendav ühing) 2017. aastal. OÜ Türi Linnavara jätkab Türi katlamajade ja soojatrasside valdamist ning Väätsa alevikus katlamaja ning soojatrasside valdamist. [Põhikiri](#).

AS Järvamaa Haigla

13. juunil 1997. aastal asutatud AS Järvamaa Haigla on üldhaigla. Osutatakse erinevaid ambulatoorseid, statsionaarseid eriarstiabi, õendusabi ja rehabilitatsiooniteenuseid. Türi vald omab 31,922 % aktsiatest. 2019. aastal valmis haigla juurde uus tervisekeskus (perearstikeskus), kus on töökoht ka Väätsa perearstile. Haiglaga koostöös osutatakse Türi valla Tervisekeskuses eriarstiabi ning rehabilitatsiooniteenuseid.

Türi Arengu Sihtasutus

Türi Vallavolikogu poolt asutatud Türi Arengu Sihtasutuse (TASA) tegevuse eesmärgiks on Türi valla kogukonna identiteedi hoidmine ja arendamine ning Türi valla mainekujunduslike projektide elluviimine ja selliseid eesmärke teenivates projektides ning ettevõtmistes koostööpartnerina osalemine. TASA prioriteetsed tegevused on Türi Rahvalehe väljaandmine, Türi Õunafestivali ja Türi Kevadfestivali korraldamisele kaasaaitamine. Alates 2019. aasta 1. juulist on sihtasutuse ülesanne Türi vallale kuuluva Türi ujula tegevuse korraldamine. [Põhikiri](#).

SA Kesk-Eesti õppe- ja kompetentsuskeskus

SA Kesk-Eesti õppe- ja kompetentsuskeskus asutati Türi Vallavolikogu poolt eesmärgiga kasutada sihtasutuse vara Türi valla ja Kesk-Eesti konkurentsivõime, kompetentsuse ja õppe arendamiseks. Sihtasutuse peamiseks tegevuseks on koostöös Tartu Ülikooliga „Väärikate Ülikooli“ korraldamine. Põhikiri.

MTÜ Järvamaa Ühistranspordikeskus

MTÜ Järvamaa Ühistranspordi Keskuse asutajateks olid Eesti riik Järva Maavalitsuse esinduses ja 16 Järvamaa omavalitsust (täna 3 omavalitsust õigusjärglastena). MTÜ Järvamaa Ühistranspordi Keskuse ülesandeks on Järvamaa maakonnaliinidel ühistranspordi korraldamine. Mittetulundusühingu eesmärgiks on tagada elanikele soodsamad ja majanduslikult tõhusamad ühistransporditeenused, mille aluseks on ühtne liinivõrk, kooskõlastatud sõiduplaanid ning ühtne piletisüsteem. Keskus koos omavalitsustega suunab ja koordineerib ühistranspordi arengut Järvamaal ning töötab välja ja viib ellu asjaomaseid arengukavasid, otsides selleks ühiselt rahalisi vahendeid. Põhikiri.

Koostöö ja osalemine organisatsioonides

Türi vald osaleb esindatuse ja valla huvide kaitsmiseks järgnevates koostööorganisatsioonides: MTÜ Järvamaa Omavalitsuste Liit, MTÜ Eesti Linnade ja Valdade Liit, MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu, MTÜ Raplamaa Partnerluskogu, MTÜ Eesti Mõisakoolide Ühendus, MTÜ Eesti Muusikakoolide Liit, MTÜ Eesti Ringhäälingumuuseum, MTÜ Eesti Jäätmehoolduskeskus, MTÜ Türi Avatud Noortekeskus, MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, MTÜ Paide-Türi Rahvajooks, MTÜ Eesti Rahvamajade Ühing, MTÜ Eesti Puhkpillimuusika Ühing, MTÜ Türi Spordiklubide Liit, MTÜ Väätsa Maaparandusühistu ja MTÜ Südamaa Vabavald.

Rahvusvaheline koostöö

Rahvusvahelises koostöös ja projektides osalemine tugevdab valla konkurentsivõimet ning aitab kaasa Türi tutvustamisele Euroopas kui ka laiemalt. Sidemed on järgmiste partneritega:

- Frogn kommun- Drøbak (Norra)- leping sõlmiti 21.09.1991 Türi linnaga;
- Karkkila linn (Soome)- leping sõlmiti 20.03.1992 Türi linnaga;
- Åmali linn (Rootsi)- leping sõlmiti 31.03.1993 Türi linnaga;
- Euroopa Liidu väikelinnade ühendus Douzelage- Türi linn astus liikmeks 13.05.2004;
- Prienai (Leedu)- leping sõlmiti 9.07.2004 Türi linnaga;
- Loimaa vald (Soome)- leping sõlmiti 21.09.1996 Türi linnaga;
- Kiikala vald (Soome)- leping sõlmiti 16.10.1992 Kabala vallaga;
- Säskylä vald (Soome)- leping sõlmiti 08.11.1992 Kabala vallaga;
- Inkoo vald (Soome)- leping sõlmiti 13.12.1999 Oisu vallaga;
- Siuntio vald (Soome)- leping sõlmiti 1994. aastal endise Türi vallaga.

Sõprusomavalitsustega kohtutakse peamiselt erinevate sündmuste raames ning ühisprojektide ettevalmistamisel ja elluviimisel. Türi vald osaleb Euroopa väikelinnade ühenduses Douzelage ja Euroopa noorsootöö koostöövõrgustikus Innovation Circle. Aktiivsed ollakse nii noorsoovahetustes, koostöös sõpruskoolidega kui erinevates noorteprojektides. Valla üldhariduskoolid, Türi Muusikakool ja erinevad kollektiivid osalevad paljudel konkurssidel, festivalidel üle Euroopa ning võõrustavad ise külalisi paljudest riikidest.

Arengukava tegevuskava valdkondade koondtabel

	Valdkond	2023	2024	2025	2026	2027	Maksum. KOKKU 2023-2027
3.1	ELUKESKKOND	1 511 000	1 415 550	1 281 000	1 281 000	1 281 000	6 769 550
3.2	ETEVÕTLUSKESKKOND	0	0	0	0	0	0
3.3	HARIDUS	0	0	0	500 000	500 000	1 000 000
3.4	NOORSOOTOÕ	0	0	0	0	0	0
3.5	KULTUUR	150 000	0	0	0	0	150 000
3.6	SPORT	0	0	0	0	0	0
3.7	SELTSITEGEVUS	0	0	0	0	0	0
3.8	SOTSIAALHOOLEKANNE	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	150 000
3.9	TERVISHOID	0	0	0	0	0	0
3.10	TURVALISUS		0	0	0	0	0
3.11	JUHTIMINE	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	250 000
	KOKKU 3.1-3.11	1 741 000	1 495 550	1 361 000	1 861 000	1 861 000	8 319 550